

Γεώργιος Β. Θώδης

**Η πολιτική ιστορία της αγγλικής
κοινωνίας
του 19^{ου} αιώνα**

Παλαιό Φάληρο 2023

Copyright © 2023, Γεώργιος Β. Θώδης

Τερψιχόρης 83-85

Π. Φάληρο 17562

τηλ. 210 9841229 6944646996

<https://georgethosis.webnode.gr/>

e - mail: giorgos_thodis@yahoo.gr

Παλαιό Φάληρο 2023

Γεώργιος Β. Θώδης

Η πολιτική ιστορία της αγγλικής κοινωνίας του 19^{ου}
αιώνα

Παλιό Φάληρο 2023

Δομή Διδακτικού Σεναρίου

1. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Τίτλος διδακτικού σεναρίου

Η πολιτική ιστορία της αγγλικής κοινωνίας του 19^{ου} αιώνα

Δημιουργός

ΘΩΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ.

Εμπλεκόμενες γνωστικές περιοχές και συμβατότητα με ΠΣ:

- Γνωστικό αντικείμενο - Θεματικό πεδίο - Θεματική ενότητα

Κοινωνία, οικονομία, δημογραφία

Κοινωνικές τάξεις και ομάδες.

Οι κοινωνικές τάξεις και ομάδες κατά τους Νεότερους Χρόνους.

Μορφές κοινωνικής οργάνωσης στην Ευρώπη κατά τους Νεότερους Χρόνους.

- Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα όπως αναφέρονται στο ΠΣ

Να περιγράψουν σχηματικά τις κοινωνικές τάξεις του παλαιού καθεστώτος (βασιλιάς, αριστοκρατία, ευγενείς, ανώτερος κλήρος, λαός), να αναπτύξουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και να αναλύουν τις μεταξύ τους διαφορές

Να κατανοούν τον ρόλο των συντεχνιών κατά την πρώιμη νεότερη εποχή

Να περιγράψουν τις συνθήκες ανόδου της αστικής τάξης, μέσα από τη μελέτη χαρακτηριστικών παραδειγμάτων: (Αγγλία: ο ρόλος της Εμπορικής Επανάστασης και του Διαφωτισμού στη διαμόρφωση της αστικής τάξης, η πορεία προς τον κοινοβουλευτισμό (Τόρνδες και Ουϊγοί, Φιλελεύθεροι (Γλάδστων) και Συντηρητικοί (Ντισραέλι)

Να αναλύουν τη σταδιακή διαμόρφωση, συγκρότηση και άνοδο της εργατικής τάξης στη διάρκεια του 19ου αιώνα και τη σύνδεσή της με την Βιομηχανική Επανάσταση

Να εξηγούν τους πολιτικούς προσανατολισμούς των διαφόρων τάξεων

Να κατανοούν την έννοια του όρου «κίνημα» και να περιγράψουν ορισμένα είδη του, όπως το εθνικό, απεργιακό, το σοσιαλιστικό, το φεμινιστικό, κ.ά

- Σχέση με άλλες θεματικές ενότητες ή/και θεματικά πεδία του γνωστικού αντικείμενου ή/και άλλα γνωστικά αντικείμενα

Το γνωστικό αντικείμενο μπορεί να συσχετιστεί με τις μορφές κοινωνικής οργάνωσης στη Γαλλία και στη Ρωσία κατά τους Νεότερους Χρόνους.

Επίσης μπορεί να συσχετιστεί με το κεφάλαιο για τις μορφές κρατικής οργάνωσης και τα ιδεολογικά ρεύματα κατά τους νεότερους χρόνους (εγχειρίδιο Α΄ Λυκείου.)

Χρονική διάρκεια

2 διδακτικές ώρες.

2. ΣΚΕΠΤΙΚΟ ΣΕΝΑΡΙΟΥ (και πιθανές αντιλήψεις μαθητών/τριών για το προς μελέτη θέμα) – ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ/ ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Η συγκεκριμένη ενότητα έχει ως περιεχόμενό της τη διερεύνηση των μορφών κοινωνικής οργάνωσης στην Αγγλία κατά τους Νεότερους Χρόνους, οι οποίες θα εξεταστούν με αναφορές σε συγκεκριμένα γεγονότα.

Οι στόχοι της διδακτικής πρακτικής εναρμονίζονται απόλυτα με το ισχύον ΑΠΣ της Ιστορίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στηρίζουν το γενικό σκοπό διδασκαλίας του μαθήματος, αναφορικά με την ανάπτυξη ιστορικής σκέψης και συνείδησης. Θα χρησιμοποιηθούν κατάλληλες και εγκεκριμένες ιστοσελίδες για την προσέγγιση της ενότητας, γραπτές πηγές, λογοτεχνικά βιβλία και κινηματογραφικές ταινίες. Η αναγνώριση από τους μαθητές των μηνυμάτων από διαφορετικούς κώδικες και η παρουσίασή τους με ηλεκτρονικά μέσα είναι συμβατή με το ΑΠΣ της Ιστορίας.

3. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΘΥΜΗΤΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να έχει προεπιλέξει τις μεθόδους διδασκαλίας που θα αξιοποιήσει κατά την παρουσίαση της ενότητας και κυρίως θα πρέπει να έχει κάνει προεργασία πάνω στις πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές που θα επιλέξει. Επίσης πρέπει να γίνει και προσεκτική επιλογή των εικόνων που θα υποστηρίξουν τη διδασκαλία του.

Το διδακτικό σενάριο δεν απαιτεί ιδιαίτερες προϋποθέσεις και συνθήκες για την ανάπτυξή της. Ωστόσο, ως απαραίτητες προϋποθέσεις για την καλύτερη ανάπτυξη της θεωρούνται: Γνώση του ιστορικού πλαισίου της εποχής.

Γεωγραφικός προσδιορισμός: Επίσκεψη στην ιστοσελίδα του Φωτόδεντρου <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/3194?locale=el> στο μαθησιακό αντικείμενο *Οι βιομηχανικές περιοχές της Ευρώπης* και εντοπισμός στον χάρτη της περιοχής του Ηνωμένου Βασιλείου.

Προηγούμενη εμπειρία –έστω και ελάχιστη- των μαθητών στην αναζήτηση στο Διαδίκτυο. Γνώση του λογισμικού παρουσίασης.

Εξοικείωση των μαθητών με τον ομαδοσυνεργατικό τρόπο εργασίας.

Ο ίδιος εκπαιδευτικός πρέπει να διασφαλίσει την ασφαλή περιήγηση στο διαδίκτυο και να επαληθεύσει τη διαθεσιμότητα των δικτυακών τόπων, προτού αναθέσει τη σχετική εργασία στους μαθητές.

Τα απαιτούμενα βοηθητικά υλικά και εργαλεία είναι ο εκτυπωτής και τα Φύλλα εργασίας (θα δοθούν σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή).

4. ΣΚΟΠΟΣ ΣΕΝΑΡΙΟΥ - ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

(σκοπός σεναρίου και προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα ως προς τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις στάσεις, με βάση τη φυσιολογία του κάθε γνωστικού αντικείμενου)

Το συγκεκριμένο διδακτικό σενάριο αφορά στο μάθημα της Ιστορίας της Β΄ Λυκείου και συγκεκριμένα την ενότητα «Η κοινωνική διαστρωμάτωση στην Αγγλία». Οι μαθητές δουλεύοντας σε ομάδες με τη χρήση υπολογιστών και του διαδικτύου και μέσω ψηφιακού και έντυπου υλικού πληροφορούνται για την κοινωνική οργάνωση στην Αγγλία κατά τους νεότερους χρόνους.

Στόχοι σχετικοί με το γνωστικό αντικείμενο:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

Να εξηγούν την εμφάνιση πρώιμων θεσμών αντιπροσώπευσης στην Αγγλία πριν τον 19^ο αιώνα.

Να συσχετίζουν την ανάπτυξη της Βρετανικής αυτοκρατορίας και της Βιομηχανικής Επανάστασης με τις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις στη Βρετανία του 19^{ου} αιώνα.

Να κατανοούν το βρετανικό κοινοβουλευτικό σύστημα.

Να προσδιορίζουν την κοινωνική και πολιτική ταυτότητα των βρετανικών πολιτικών κομμάτων του 19^{ου} αιώνα.

Να κατανοούν την πρώιμη εξέλιξη των πολιτικών ελευθεριών και δικαιωμάτων (Magna Carta, Ένδοξη Επανάσταση, κοινοβουλευτισμός).

Στόχοι σχετικοί με δεξιότητες που αφορούν στο γνωστικό αντικείμενο:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

Να ακολουθήσουν διαδικασίες αιτιολόγησης και απόδειξης της ιστορικής πληροφορίας, προκειμένου να συντάξουν πολυτροπικό κείμενο.

Να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής ανάγνωσης και επιλογής του ιστορικού υλικού για τη συμπλήρωση των φύλλων εργασίας τους.

Στόχοι σχετικοί με τη χρήση της τεχνολογίας:

Οι μαθητές επιδιώκεται:

Να εξοικειωθούν και να αξιοποιήσουν τη χρήση των ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία (διαδίκτυο, επεξεργαστής κειμένου, λογισμικό παρουσιάσεων, λογιστικό φύλλο).

Να συνειδητοποιήσουν την αξία των ΤΠΕ, ως μέσο βελτίωσης της διδασκαλίας και της μάθησης, καθώς επιλύουν προβλήματα πρόσβασης σε ευρύ πεδίο πληροφοριών.

Στόχοι σχετικοί με τις κοινωνικές δεξιότητες (π.χ. διαπραγμάτευση, συνεργασία, διάλογος, ενσυναίσθηση, συμμετοχή σε ομάδα, ανάληψη ρόλων, κ.λπ.) :

Οι μαθητές επιδιώκεται:

Να αναπτύξουν συνεργατική συμπεριφορά μέσα από την ομαδική διερεύνηση, την αλληλεξάρτηση και συνυπευθυνότητα κατά την επίτευξη των δραστηριοτήτων τους.

Να αντιληφθούν τη σημασία της ισότιμης αντιμετώπισης των διαφορετικών απόψεων, καθώς η εργασία απαιτεί την ανταλλαγή απόψεων στην τελική διατύπωση του κειμένου που θα συντάξουν.

Να εκτιμούν την αξιολόγηση από τον εκπαιδευτικό και τους συμμαθητές τους και να αποτιμούν την ανατροφοδότηση που θα δεχθούν.

Να μάθουν να παρουσιάζουν το υλικό τους με σαφήνεια και πληρότητα, να το οργανώνουν κατά νοηματικές ενότητες.

Να λειτουργήσουν με ενσυναίσθηση στην προσέγγιση των εσωτερικών στοιχείων του ιστορικού υλικού.

5 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΗ ΥΛΙΚΟΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

(ενδεικτικά: οργάνωση της τάξης, εκπαιδευτικό υλικό, αξιοποίηση εποπτικών μέσων, λογισμικών και υπηρεσιών των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών, ...)

Η διδασκαλία μπορεί να πραγματοποιηθεί στο χώρο του εργαστηρίου Ιστορίας, στο πλαίσιο του μαθήματος της Ιστορίας Α΄ Λυκείου.

Οι μαθητές του τμήματος χωρίστηκαν από την προηγούμενη διδακτική ώρα σε πέντε (05) ομάδες των πέντε (05) ατόμων η κάθε μία (δυναμικό τάξης 25 μαθητές). Οι ομάδες είναι ανομοιογενείς, ώστε να συμμετέχουν και οι αδύναμοι μαθητές. Λαμβάνονται υπόψη και οι προτιμήσεις των μαθητών και το κοινωνιόγραμμα της τάξης. Οι ρόλοι των μαθητών είναι διαφορετικοί και εναλλασσόμενοι: μελετούν το υλικό που τους δόθηκε και προχωρούν στην εκπόνηση των εργασιών τους ώστε να τις παρουσιάσουν στη συνέχεια στη σχολική τάξη.

Εκπαιδευτικό υλικό: Σχολικό εγχειρίδιο, ιστορικός χάρτης, πίνακας, φωτοτυπίες με πηγές, παρουσίαση με διαφάνειες (power point), φύλλο εργασίας, διάγραμμα περιεχομένου, πίνακας με όρους, ΤΠΕ.

6. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

(περιγραφή διδακτικής μεθοδολογίας π.χ. διερευνητική, ομαδοσυνεργατική, βιωματική, κ.λπ. προσέγγιση, διδακτικές τεχνικές και διδακτικά εργαλεία, πλαίσιο και τεχνικές αξιολόγησης των μαθητών)

Μέθοδος: διερευνητική, εστιασμένη στην ενεργητική συμμετοχή και στη βιωματική προσέγγιση του υλικού για την οικοδόμηση της ιστορικής γνώσης, ομαδοσυνεργατική.

Μορφή διδασκαλίας: συνδυασμός σύντομης αφήγησης, διαλόγου, διερεύνησης.

Η αξιολόγηση από όλους τους μαθητές αλλά και από τον εκπαιδευτικό, αφορά συνολικά την κάθε ομάδα και βασίζεται στα παρακάτω κριτήρια: α) για το περιεχόμενο: αν έχουν εντοπιστεί στο λογισμικό και στις ιστοσελίδες τα σχετικά με το θέμα που εξετάζεται στοιχεία και αν τεκμηριώνονται οι απόψεις. β) για την οργάνωση και δομή των κειμένων: αν υπάρχει λογική αλληλουχία και συνοχή. γ) για την ομαδική εργασία: αν οι εργασίες είναι αποτέλεσμα αμοιβαίας συνεισφοράς και ανταλλαγής απόψεων και αν έχουν αξιοποιηθεί οι δεξιότητες όλων των μαθητών (σε αυτό θα βοηθήσει, επιπλέον, και το σχέδιο δράσης-καθηκόντων που δίνεται στον εκπαιδευτικό) και δ) για τη χρήση των ΤΠΕ: αν έχουν αξιοποιηθεί όλες οι δυνατότητες της ΤΠΕ για την εκπόνηση των εργασιών.

7. ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ (ενδεικτικά: περιγραφή δραστηριοτήτων, σταδίων/φάσεων, ενεργειών εκπαιδευτικού και μαθητών)

1. Ολιγόλεπτη συζήτηση αναφερόμενη στην προηγούμενη ενότητα.

2. Αφόρμηση: Στην ιστοσελίδα του βρετανικού Κοινοβουλίου περιγράφεται η τελετή ανοίγματός του (State opening).

Η τελετή ανοίγματος του Κοινοβουλίου γίνεται με μια βασιλική τελετή που έχει μεγάλη παράδοση και δηλώνει την έναρξη της κοινοβουλευτικής χρονιάς. Είναι έθιμο ο μονάρχης να είναι παρών κατά την τελετή και αυτό είναι μια συμβολική υπενθύμιση της ενότητας ανάμεσα στα τρία τμήματα του Κοινοβουλίου: του Μονάρχη, της Βουλής των Λόρδων και της Βουλής των Αντιπροσώπων.

Η τελετή έχει παραμείνει απaráλλακτη εδώ και αιώνες: μια παρέλαση του μονάρχη προς το Westminster, η συνάθροιση των μελών και των δύο σωμάτων της Βουλής και η ανάγνωση της ομιλίας που καθορίζει την ατζέντα της κυβέρνησης και τα νομοθετικά σχέδια.

Η τελετή του ανοίγματος του Κοινοβουλίου γίνεται την πρώτη ημέρα της καινούργιας κοινοβουλευτικής περιόδου ή αμέσως μετά τις εκλογές. Πολυάριθμο πλήθος την παρακολουθεί και υπάρχει τηλεοπτική κάλυψη. Ξεκινά με την πομπή της βασίλισσας από το παλάτι του Buckingham προς το Westminster, η οποία συνοδεύεται από το ιππικό.

Η βασίλισσα φτάνει στην είσοδο του Μονάρχη, φορώντας το αυτοκρατορικό στέμμα και περνά μέσα από το Royal Gallery, που είναι γεμάτο με 600 επισκέπτες, προς τη Βουλή των Λόρδων. Από εκεί στέλνεται ο Black Rod, ο οποίος είναι ο γηραιότερος αξιωματούχος, προς την Βουλή των Αντιπροσώπων για να προσκαλέσει τα μέλη της να παραβρεθούν στην ομιλία της Βασίλισσας. Σύμφωνα με την παράδοση, του κλείνουν την πόρτα στο πρόσωπο, για να δηλώσουν την ανεξαρτησία τους. Αυτός χτυπά την πόρτα τρεις φορές. Έπειτα η πόρτα ανοίγει και τα μέλη της Βουλής των Αντιπροσώπων τον ακολουθούν. Η παρούσα τελετή χρονολογείται από το άνοιγμα του ξαναχτισμένου παλατιού του Westminster το 1852, μετά τη πυρκαγιά του 1834.

Πηγή: <https://www.parliament.uk/about/how/occasions/stateopening/>, προσπελάστηκε στις 8 Δεκεμβρίου 2020, (απόδοση στη νεοελληνική: Γιώργος Θώδης)

<https://www.bbc.com/news/uk-politics>

3. Παρουσίαση της νέας διδακτικής ενότητας (Επιλεκτική χρήση από τον διδάσκοντα των γραπτών ή οπτικών πηγών που ακολουθούν):

α) Ερμηνευτική προσέγγιση με αφήγηση και κατευθυνόμενο διάλογο.

Ανασκόπηση των πρώιμων θεσμών αντιπροσώπευσης στην Αγγλία πριν τον 19^ο αιώνα

1. Η Magna Carta Libertatum (Μεγάλος Χάρτης των Ελευθεριών) ήταν η πρώτη εμβρυακή μορφή διακήρυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Παραχωρήθηκε από τον βασιλιά Ιωάννη τον Ακτήμονα στις 15/6/1215 στους άγγλους υπηκόους του. Απόρροια αυτών των εξελίξεων στάθηκε η ίδρυση του Αγγλικού Κοινοβουλίου με τη συμμετοχή ευγενών και αστών, από το οποίο προέκυψαν η Βουλή των Αντιπροσώπων και η Βουλή των Λόρδων.

Η Αγγλική Εκκλησία παραμένει ελεύθερη, τα δικαιώματα και οι ελευθερίες της απαραβίαστες. Δεν επιτρέπεται να επιβληθούν φόροι στο Βασίλειο μας, χωρίς την έγκριση του Κοινοβουλίου. Η πόλη του Λονδίνου πρέπει να διατηρήσει όλα τα αρχαία προνόμια της και τις ελεύθερες συνήθειές της. Εκτός αυτού επιβεβαιώνουμε ότι όλες οι άλλες πόλεις, οι κώμες, τα χωριά και τα λιμάνια διατηρούν τα αρχαία προνόμιά τους. Κανείς ελεύθερος άνθρωπος δεν επιτρέπεται να συλληφθεί ή να φυλακισθεί ή να χάσει την περιουσία του ή να εξορισθεί ή να θιγεί με οποιοδήποτε τρόπο, εκτός αν υπάρχει σχετική νόμιμη απόφαση ανθρώπου της τάξης του ή αν αυτό προβλέπεται από τους νόμους της χώρας.

Busley H. (1981), *Geschichtliche Weltkunde, Ausgabe fur Gymnasien in Bayern*, τομ.2, Φραγκφούρτη, 99-700.

Τι είδους δικαιώματα προστάτευε ο Μεγάλος Χάρτης των Ελευθεριών και ποια σημασία είχε για το αγγλικό πολιτικό σύστημα;

2. Ο Ιάκωβος Α΄ της Αγγλίας ή Ιάκωβος ΣΤ΄ της Σκωτίας (19 Ιουνίου 1566 – 6 Απριλίου 1625) ήταν βασιλιάς της Σκωτίας (1567-1625) και της Αγγλίας και Ιρλανδίας (1603-1625) μετά το θάνατο της άτεκνης βασίλισσας Ελισάβετ Α΄. Στα πρώτα χρόνια της βασιλείας του (1605) οργανώθηκε κίνημα, γνωστό ως Συνωμοσία της Πυριτίδας, από μια ομάδα Καθολικών, με σκοπό τη δολοφονία του. Από πολλούς ιστορικούς θεωρείται, λόγω του απολυταρχισμού του, ως μια αιτία του Αγγλικού Εμφυλίου Πολέμου. Αντίθετα, άλλοι ιστορικοί τον θεωρούν συνετό.

Οι πολιτικές ιδέες του Ιακώβου Α΄, βασιλιά της Αγγλίας

«Ο Θεός έχει την εξουσία να δημιουργεί και να καταστρέφει, να πράττει ή να μην πράττει σύμφωνα με την επιθυμία του, να δίνει ζωή ή θάνατο, να κρίνει όλο τον κόσμο χωρίς να δίνει λογαριασμό σε κανένα. Οι βασιλείς κατέχουν παρόμοια εξουσία [...] Μπορούν να ανεβάζουν ή να κατεβάζουν, να προσφέρουν κατά βούληση τη ζωή ή το θάνατο, να κρίνουν όλους τους υπηκόους τους χωρίς να είναι υποχρεωμένοι να δώσουν λογαριασμό σε κανένα παρά μόνο στο Θεό.»

Απόσπασμα από τον Εναρκτήριο λόγο του βασιλιά της Αγγλίας στο Κοινοβούλιο, 1609, στο: EuroDocs Weaver: Richard Hacken, European Studies Bibliographer, Harold B. Lee Library, Brigham Young University, Provo, Utah, USA.

Αφού διαβάσετε την πηγή, συζητήστε τα χαρακτηριστικά της απολυταρχίας καθώς και την επιχειρηματολογία των μοναρχών.

3. Εκκλήση για Δικαίωμα (1628)

Το 1628 το Αγγλικό Κοινοβούλιο απέστειλε αυτή τη δήλωση των πολιτικών ελευθεριών στον βασιλιά Κάρολο τον Α΄.

«Το επόμενο καταγεγραμμένο ορόσημο στην ανάπτυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν η Έκκληση για Δικαίωμα, που δημιουργήθηκε το 1628 από το Αγγλικό Κοινοβούλιο και στάλθηκε στον Κάρολο τον Α΄ ως δήλωση πολιτικών ελευθεριών. Η άρνηση του Κοινοβουλίου να χρηματοδοτήσει την αντιδημοτική εξωτερική πολιτική του βασιλιά ήταν η αιτία που οδήγησε την κυβέρνησή του να αποσπάσει εξαναγκαστικά δάνεια και να στρατωνίσει τα στρατεύματα στα σπίτια των υπηκόων ως μέτρα οικονομίας. Οι αυθαίρετες συλλήψεις και οι φυλακίσεις όσων αντετίθεντο σε αυτές τις πολιτικές είχαν προκαλέσει στο Κοινοβούλιο μια βίαιη εχθρότητα προς τον Κάρολο και προς τον Τζορτζ Βίλιερς, τον Δούκα του Μπάκιγγαμ. Η Έκκληση για Δικαίωμα δημιουργήθηκε από τον Σερ Έντουαρντ Κόουκ, στηριζόταν σε προηγούμενα θεσπίσματα και καταστατικούς χάρτες και αποτελείται από τέσσερις αρχές: (1) Δεν πρέπει να επιβάλλονται φόροι χωρίς τη συναίνεση του Κοινοβουλίου, (2) Κανένας υπήκοος δεν μπορεί να φυλακίζεται χωρίς αποδείξεις (επαναβεβαίωση της αρχής του habeas corpus), (3) Κανένας στρατιώτης δεν μπορεί να στρατωνίζεται από πολίτη και (4) Ο Στρατιωτικός Νόμος δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί εν καιρώ ειρήνης.»

<http://gr.humanrights.com/what-are-human-rights/brief-history/magna-carta.html>

Αξιολογήστε τη σημασία της Έκκλησης για Δικαίωμα του 1628 για την εδραίωση του κοινοβουλευτισμού.

4. Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων (Bill of Rights), 1689 και η αντίστοιχη Αξίωση Δικαιωμάτων της Σκωτίας κατέστησαν παράνομες μια σειρά από καταπιεστικές κυβερνητικές ενέργειες και ενίσχυσαν τις εγγυήσεις του ατόμου απέναντι στην κρατική εξουσία.

Οι πνευματικοί και οι κοσμικοί άρχοντες καθώς και οι Κοινότητες που αποτελούν την πλήρη και ελεύθερη έκφραση του έθνους [...] διακηρύττουν[...] με σκοπό να δικαιώσουν και να ενισχύσουν τα παλιά δικαιώματα και ελευθερίες τους, ότι:

1. Το βασιλικό δικαίωμα να αναστέλλονται και να ακυρώνονται οι νόμοι χωρίς τη συγκατάθεση του κοινοβουλίου, είναι παράνομο.
2. Το βασιλικό δικαίωμα να εκδίδονται και να εκτελούνται νόμοι, χωρίς τη συγκατάθεση του Κοινοβουλίου, είναι παράνομο[...].
4. Κάθε χρηματική δαπάνη για λογαριασμό του στέμματος, με το πρόσχημα βασιλικού προνομίου, χωρίς τη συγκατάθεση του Κοινοβουλίου, είναι παράνομη[...].
8. Οι εκλογές των αντιπροσώπων του Κοινοβουλίου πρέπει να είναι ελεύθερες.
9. Οι απόψεις των αντιπροσώπων και οι συζητήσεις που γίνονται στο κοινοβούλιο δεν υπόκεινται σε καμία δίωξη.

From *The Statutes: Revised Edition* (London: Eyre and Spottiswoode, 1871), Vol. 2, pp. 10-12. (απόδοση στη νεοελληνική: Γιώργος Θώδης)

<https://sourcebooks.fordham.edu/mod/1689billofrights.asp>

Συζητήστε τα άρθρα της Διακήρυξης Δικαιωμάτων που σχετίζονται με τη θεμελίωση του πολιτεύματος της κοινοβουλευτικής μοναρχίας.

β) Διαγραμματική παρουσίαση περιεχομένου παράλληλα με την ερμηνευτική προσέγγιση

Τα πολιτικά κόμματα: Η περίπτωση των Ουίγκς (Whigs) και των Τόρις (Tories).

Η Βρετανία έχει το παλαιότερο κοινοβούλιο στον κόσμο αφού η συγκρότηση της πρώτης Βρετανικής Βουλής έγινε στο παλάτι του Ουεστμίνστερ το 1265, σχεδόν 750 χρόνια πριν από σήμερα.

Βέβαια τα πρώτα πολιτικά κόμματα όπως τα ξέρουμε σήμερα, δημιουργήθηκαν στην Βρετανία τον 17ο αιώνα. Μέχρι τότε η Βουλή απαρτιζόταν από αριστοκράτες, πλούσιους γαιοκτήμονες και αξιωματούχους. Ήταν μεταξύ των ετών 1678 και 1681 που τα πρώτα δύο κόμματα αυτά των Γουίγκς και των Τόρις εμφανίστηκαν και τα οποία κυβερνούσαν μέχρι τις αρχές του περασμένου αιώνα είτε μόνα τους είτε με συνεργασίες. Απόγονοι των κομμάτων αυτών είναι τα δύο τωρινά κόμματα των Συντηρητικών (από τους Τόρις) και των Φιλελεύθερων Δημοκρατών (από τους Γουίγκς).

Αρχικά οι Γουίγκς ήταν το κόμμα της φιλελεύθερης και φιλομεταρρυθμιστικής αριστοκρατίας. Το 1832 η κυβέρνηση των Γουίγκς πέρασε τον Μεταρρυθμιστικό Νόμο (Reform Act) που άλλαξε τον συσχετισμό των εδρών και έδωσε δικαίωμα ψήφου στην μεσαία τάξη. Το 1850 οι Γουίγκς ενώθηκαν με τους Ριζοσπάστες και δημιούργησαν το Φιλελεύθερο Κόμμα (Liberal Party). Αυτό το κεντρώο κόμμα έζησε μέχρι πρόσφατα το 1988 οπότε συγχωνεύτηκε με το μικρότερο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα και δημιούργησαν τους σημερινούς Φιλελεύθερους Δημοκράτες.

Αντίθετα οι Τόρις ήταν το κόμμα των συντηρητικών, των παραδοσιακών και των μοναρχικών. Όμως κατά την διάρκεια του 18ου αιώνα οι προοδευτικοί Γουίγκς μονοπώλησαν τα πολιτικά πράγματα της Βρετανίας και οι Τόρις μέχρι το 1770 έπαιξαν μικρό ρόλο στα πολιτικά τεκταινόμενα. Αυτό όμως άλλαξε προς το τέλος του αιώνα μια εποχή που ταυτίστηκε με τις μεγάλες κοινωνικές μεταρρυθμίσεις που οδήγησαν στην Γαλλική Επανάσταση.

Η Βρετανική ελίτ για να αποφύγει τις κοινωνικές αυτές εξελίξεις και να διατηρηθεί το στάτους κβό στη χώρα, στράφηκε προς τους Τόρις οι οποίοι και κυβέρνησαν μετά το 1770. Οι Τόρις κατόρθωσαν και να διατηρήσουν τις βρετανικές παραδόσεις και να στηρίξουν και να κάνουν κτήμα τους όλες τις αλλαγές και ευκαιρίες που δημιούργησε η βιομηχανική επανάσταση και η παγκόσμια εμπορική εξάπλωση.

Το 1834 το κόμμα των Τόρις μετατρέπεται στο σημερινό Συντηρητικό Κόμμα και στους κόλπους του μεγαλουργούν μεγάλες πολιτικές προσωπικότητες όπως ο Βενιαμίν Ντισραέλι, πρωθυπουργός από το 1874 έως το 1880, ένας από τους μεγαλύτερους μεταρρυθμιστές του 19^{ου} αιώνα.

Πηγή: <http://www.ert.gr/eidiseis/uk-elections/afieroma-uk-elections/exelixi-ton-politikon-kommaton-stin-vretania/>

Δημιουργήστε μια ιστορική χρονογραμμή με τις εξελίξεις που αφορούν στη δημιουργία των δύο πιο σημαντικών πολιτικών κομμάτων στη Βρετανία, από τον 17^ο έως τον 19^ο αιώνα.

γ) Διερευνητική διαδικασία με την αξιοποίηση παραθεμάτων, εικόνων, πινάκων και χαρτών (πηγών άντλησης πληροφοριών)

Η γέννηση ενός προτύπου ήπιας μοναρχίας στην Αγγλία (1689-1815)

Ο γάλλος ιστορικός Pierre Milza (1932-2018), ήταν καθηγητής της σύγχρονης ιστορίας στο Ινστιτούτο Πολιτικών Μελετών του Παρισιού και είχε διατελέσει διευθυντής του Κέντρου Ιστορίας της Ευρώπης του Εικοστού Αιώνα (CHEVS/FNSP). Αφιέρωσε το ουσιαστικό μέρος των εργασιών του στον φασισμό και τον ναζισμό. Ο Serge Bernstein διδάσκει στο Ινστιτούτο Πολιτικών Σπουδών του Παρισιού (IEP) όπου είναι ομότιμος καθηγητής. Το θέμα

της διατριβής του είναι σχετικά με την ιστορία του Ριζοσπαστικού Κόμματος από το 1919 έως το 1939. Οι δύο συγγραφείς στο τρίτομο αυτό έργο παρουσιάζουν την Ιστορία της Ευρώπης από την εποχή της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας έως την εποχή της Ευρώπης των εθνών.

Ενώ στη Γαλλία αναπτύσσεται η απόλυτη μοναρχία, στην Αγγλία εγκαθιδρύεται μια άλλη μορφή πολιτικού καθεστώτος. Θεωρητικά επεξεργασμένη από τους Χομπς και Λοκ κατά τον 17^ο αιώνα, θεμελιώνεται στην ιδέα ότι υπάρχουν φυσικά δικαιώματα του ατόμου και ότι η κοινωνική οργάνωση είναι αποτέλεσμα ενός σιωπηρού συμβολαίου ανάμεσα στον ηγεμόνα και το άτομο. Στην πραγματικότητα αυτές οι θεωρίες δεν είναι παρά η εννοιολόγηση μιας πρακτικής που ανατρέχει στον 13^ο αιώνα και κατά την οποία η εξουσία του ηγεμόνα περιορίζεται από μια σειρά κειμένων που εγγυώνται τις ελευθερίες των βρετανών πολιτών, προσδιορίζουν τα όρια της βασιλικής εξουσίας και εδραιώνουν τον προτεσταντικό χαρακτήρα του κράτους.

Πράγματι, από την επανάσταση του 1688, οι κατ' αρχήν σημαντικές εξουσίες του ηγεμόνα αρχίζουν να περιορίζονται περισσότερο από την πρακτική παρά από τα κείμενα. Κατά τον 18^ο αιώνα, οι ηγεμόνες της δυναστείας του Ανόβερου, που ενδιαφέρονται ελάχιστα για την Αγγλία, έχουν αφήσει τη διακυβέρνηση σ' ένα υπουργικό συμβούλιο στηριζόμενο στην πλειοψηφία του κοινοβουλίου, το οποίο στελεχώνεται από την αριστοκρατία και ελέγχεται από τις μεγάλες οικογένειες των Ουίγων (whigs) που δεσπόζουν στην κοινωνία και την κυβέρνηση.

Bernstein S. & Milza P.,(1987), Ιστορία της Ευρώπης, από τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία στα ευρωπαϊκά κράτη, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σ. 426.

Ποιοι λόγοι επηρέασαν κατά τους συγγραφείς τη μορφή της πολιτικής διακυβέρνησης στην Αγγλία;

Το Αγγλικό Κοινοβούλιο συνεδριάζει (1641). Πίνακας του Τζον Σίγκλεντον Κόπλεϊ

**<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-B107/371/2486,9535/>
Στον πίνακα παρουσιάζονται ο απόλυτος μονάρχης και οι κοινοβουλευτικοί θεσμοί.
Παρατηρήστε και περιγράψτε τις μορφές όπως εικονίζονται.**

Η επίδραση της Βιομηχανικής Επανάστασης στην κοινωνική και πολιτική οργάνωση της Βρετανίας (ανάπτυξη της αστικής τάξης, αστικοποίηση)

Κορυφαίος ιστορικός της εποχής μας ο βρετανός ιστορικός, διανοούμενος και συγγραφέας Eric Hobsbawm (1917-2002) έχει αφιερώσει μεγάλο μέρος του έργου του στη μελέτη της ιδέας και της πρακτικής των επαναστάσεων ως μέσο για κοινωνικές αλλαγές. Το βιβλίο Η εποχή των επαναστάσεων (1789-1848) αναλύει και ερμηνεύει τις αλλαγές που προκάλεσαν η πολιτική Γαλλική Επανάσταση και η αγγλική Βιομηχανική Επανάσταση.

«Στον αγώνα δρόμου για την πρωτοπορία της Βιομηχανικής Επανάστασης στον 18ο αιώνα, μόνο ένας από τους δρομείς ξεκίνησε πράγματι. Φαίνεται όμως καθαρά ότι, ακόμη και πριν από την επανάσταση, η Βρετανία προπορευόταν σημαντικά της κατεχοχίν ανταγωνίστριας της Γαλλίας στην κατά κεφαλήν παραγωγή και στο εμπόριο, παρόλο που ακόμη μπορούσε να παραβληθεί με αυτήν ως προς το σύνολο της παραγωγής και των εμπορικών συναλλαγών.»

Hobsbawm, E. J. (1992), Η εποχή των επαναστάσεων (1789-1848), Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, σ. 49.

Αφού μελετήσετε την παραπάνω πηγή να συζητήσετε γιατί η Αγγλία υπήρξε η κοιτίδα της βιομηχανικής επανάστασης. Να κρατήσετε πρακτικά που θα οδηγήσουν στη σύνθεση ενός κειμένου

Η γυναίκα την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης.

Η σοβαρότητα των επιδιώξεων της αστικής τάξης, φαινόταν στην αφοσίωσή της στο ιδανικό της οικογένειας και του σπιτιού. [...] Η σύζυγος (του αστού) ήταν «η σύντροφος της ζωής του» αλλά αναμφίβολα και η υπηρέτρια του. Ο ρόλος της ήταν να διατηρεί το νοικοκυριό σε ομαλή και αρμονική λειτουργία. Κρατούσε τους λογαριασμούς και διηύθυνε τις δραστηριότητες του υπηρετικού προσωπικού που συνήθως αποτελούνταν από δύο-τρεις γυναίκες.

Burns, E. M. (1988), Εισαγωγή στην Ιστορία και τον πολιτισμό της νεότερης Ευρώπης, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, σ. 52.

Η ζωή των συζύγων και των μητέρων των εργατών ήταν σκληρή. Η έλλειψη αντισυλληπτικών μεθόδων σε συνδυασμό με την πεποίθηση ότι αυτά τα πράγματα ήταν ανήθικα συντελούσαν σε μια συνεχή σχεδόν εγκυμοσύνη των γυναικών, από την εφηβεία μέχρι την εμμηνόπαυση, βάζοντας έτσι σε κίνδυνο την υγεία της και αυξάνοντας τα βάρη και το μόχθο της.

Burns, E. M. (1988), Εισαγωγή στην Ιστορία και τον πολιτισμό της νεότερης Ευρώπης, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, σσ. 51-52.

Ποια η θέση της γυναίκας την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης, σύμφωνα με τις παραπάνω πηγές.

Η φιλελευθεροποίηση των πολιτικών συστημάτων των ευρωπαϊκών κρατών (1791-1848)

Χώρα	Συντάγματα	Καθολική ψηφοφορία ανδρών	Καθολική ψηφοφορία γυναικών
Αγγλία	-	1884	1928
Ελλάδα	1844/1864	1864	1952
Γαλλία	1791/1852 1830/1875 1848/1946	1848 1852 1870	1944
Γερμανία	1871	1871	1919

Πηγή: Norman Davies,(1997), Europe A History, London: Pimilco (διασκευή)

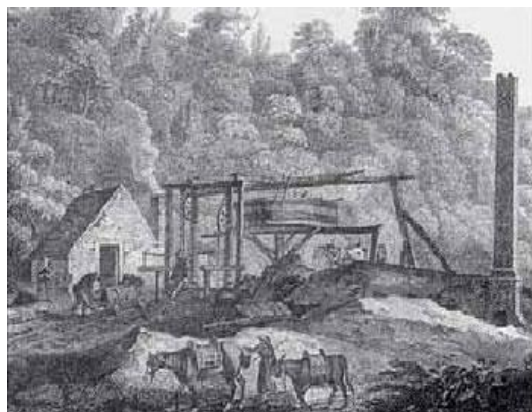
Μελετήστε τον παραπάνω πίνακα και συζητείστε τις διαφορές στην ψήφιση καθολικής ψηφοφορίας για τα δύο φύλα σε κάθε χώρα.

Παιδική εργασία σε ανθρακωρυχείο την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης.

**Παιδική εργασία σε ανθρακωρυχείο
την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης.**

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C105/65/518,1896/>

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C105/65/518,1895/>

Δείτε τις φωτογραφίες και δημιουργήστε δύο ημερολόγια, ενός εργοστασιάρχη και ενός μικρού παιδιού, στα οποία θα καταγράφονται οι ασχολίες σας, οι σκέψεις σας στο διάστημα μιας ημέρας του 19^{ου} αιώνα στην Αγγλία.

δ) Πίνακας με ιστορικούς όρους

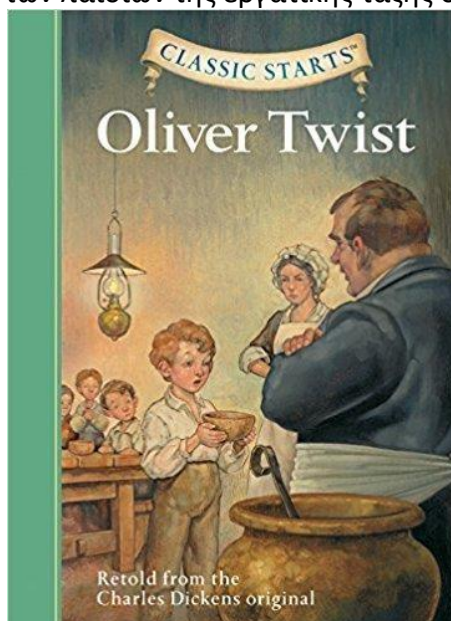
Ανάκτορα του Ουεστμίνστερ	Το Βρετανικό Κοινοβούλιο. Ο χώρος συνεδρίασης των δύο σωμάτων του Κοινοβουλίου του Ηνωμένου Βασιλείου (Βουλή των Λόρδων, Βουλή των Κοινοτήτων) .
Βιομηχανική Επανάσταση	Ριζικός οικονομικός μετασχηματισμός, ο οποίος εμφανίστηκε στην Αγγλία κατά το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα και επεκτάθηκε κατά το 19ο αιώνα και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Έλαβε χώρα κυρίως στη βιοτεχνία, η οποία με τη χρήση νέων πηγών ενέργειας (γαιάνθρακας και ατμός) και μηχανών μετεξελίχθηκε σε βιομηχανία, αλλά επεκτάθηκε και στις μεταφορές, με τη χρήση του σιδηροδρόμου και του ατμόπλοιου.

Βουλή των Κοινοτήτων (Κάτω Βουλή)	Ένα από τα δύο Σώματα του Κοινοβουλίου του Ηνωμένου Βασιλείου (με τη Βουλή των Λόρδων) με αιρετά μέλη. Είναι ένα δημοκρατικά εκλεγμένο σώμα, αποτελούμενο από 650 μέλη που ονομάζονται Βουλευτές.
Βουλή των Λόρδων (Άνω Βουλή)	Ένα από τα δύο Σώματα του Κοινοβουλίου του Ηνωμένου Βασιλείου (με τη Βουλή των Κοινοτήτων) με μη αιρετά μέλη. Αποτελείται από 26 ανώτερους κληρικούς της Αγγλικανικής Εκκλησίας (Lords Spiritual) και υπεράριθμους (αυτή τη στιγμή 786) λόρδους (Lords Temporal) που υπηρετούν ισόβια.
Γουίγκς	Το κόμμα των Φιλελεύθερων Δημοκρατών της Βρετανίας.
Διακήρυξη Δικαιωμάτων	Υπογράφηκε στις 16 Φεβρουαρίου 1689 και ουσιαστικά κατοχύρωσε το Κοινοβούλιο από τις υπερβάσεις και αυθαιρεσίες του βασιλιά και οδήγησε την Αγγλία στην εποχή της συνταγματικής βασιλείας που ισχύει μέχρι και σήμερα
Ένδοξη Επανάσταση (1688)	Επανάσταση των άγγλων ευγενών και των άγγλων αστών, η οποία έφερε στο προσκήνιο την αγγλική αστική τάξη, επιβάλλοντας τη συνταγματική μοναρχία και τον κοινοβουλευτισμό. Αποτελεί απόδειξη της βαθιάς κρίσης στην οποία περιήλθαν οι εθνικές μοναρχίες της Ευρώπης στα μέσα του 17ου αιώνα.
Magna Carta Libertatum (Μεγάλος Χάρτης των Ελευθεριών)	Η πρώτη μορφή διακήρυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Παραχωρήθηκε από τον βασιλιά Ιωάννη τον Ακτήμονα στις 15/6/1215 στους άγγλους υπηκόους του
Τόρις	Το Συντηρητικό κόμμα της Βρετανίας.

8. ΠΙΘΑΝΕΣ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ - ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ ΣΕΝΑΡΙΟΥ (π.χ. στην περίπτωση συνθηκών εξ αποστάσεως εκπαίδευσης)

Διεπιστημονική προσέγγιση με την άντληση γνώσεων από άλλα γνωστικά αντικείμενα

- Διαβάστε το βιβλίο του Καρόλου Ντίκενς Όλιβερ Τουίστ (1837-1839). Ο συγγραφέας σκιαγραφεί τη δύσκολη ζωή των παιδιών της εργατικής τάξης στη βικτοριανή Αγγλία.

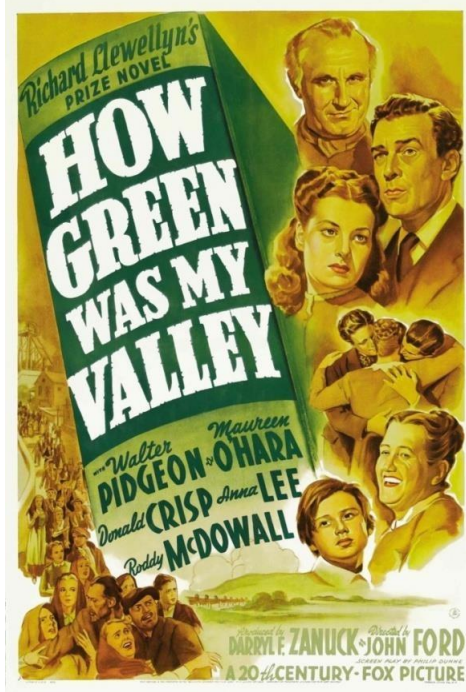

Πώς σκιαγραφείται η ζωή των παιδιών-εργατών κατά την περίοδο της Βιομηχανικής Επανάστασης στο παραπάνω κείμενο;

- Διαβάστε το άρθρο της Εύας Σκαρλατίδου και του Κώστα Δικαίου *Κοινωνικά προβλήματα, κοινωνική πολιτική και λογοτεχνία (Ντίκενς) στην Βρετανία κατά τον 19ο αιώνα* στη σελίδα

<https://ejournals.e-publishing.ekt.gr/index.php/ee kp/article/viewFile/15984/14357> στο οποίο γίνεται συσχέτιση της λογοτεχνίας (μέσα από το παράδειγμα του Ντίκενς) με τα κοινωνικά προβλήματα και την κοινωνική πολιτική στην Βρετανία κατά τον 19ο αιώνα.

- Δείτε την ταινία *Η Κοιλιάδα της Κατάρας (Η Πράσινη Κοιλιάδα) (How Green Was My Valley)* του 1941, σε σκηνοθεσία Τζον Φόρντ. Η ταινία βασίζεται στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Ρίτσαρντ Λιουέλιν και αναφέρεται σε μία οικογένεια Ουαλών ανθρακωρύχων των τελών του 19ου αιώνα που μοχθεί για καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, ενώ έρχεται αντιμέτωπη με την εξέλιξη και της αλλαγές που φέρνει η βιομηχανική επανάσταση στη χώρα. Η ταινία πήρε 5 Όσκαρ. Παίζουν: Γουόλτερ Πίτजरν, Μορίν Ο'Χάρα, Ντόναλντ Κρίστι, Σάρα Όλγκουντ.

Η αφίσα της ταινίας

Να γράψετε την κριτική της ταινίας για να δημοσιευτεί στη σχολική σας εφημερίδα.

Ιστοσελίδες για αξιοποίηση

Βρείτε περισσότερες πληροφορίες για τη λειτουργία της Βουλής των Λόρδων και της Βουλής των Κοινοτήτων στις ιστοσελίδες:

<https://www.parliament.uk/business/lords/> (Επίσημη ιστοσελίδα της Βουλής των Λόρδων)

<https://www.parliament.uk/business/commons/> (Επίσημη ιστοσελίδα της Βουλής των Κοινοτήτων)

<http://www.ert.gr/eidiseis/uk-elections/afieroma-uk-elections/istoriki-diadromi-tou-politikou-systimatos-tis-vretanias-vouli-ton-kinotiton-ke-vouli-ton-lordon/>

και δημιουργήστε μια ιστορική χρονογραμμή για την εξέλιξη λειτουργίας τους με τις

σημαντικότερες χρονολογίες και μια πολυμεσική-ψηφιακή παρουσίαση με οπτικό υλικό σχετικό με τα δύο Σώματα του Κοινοβουλίου του Ηνωμένου Βασιλείου.

Επισκεφτείτε τη σελίδα του Ελληνικού Κοινοβουλίου
<https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>

και αναζητήστε ανάλογες διατάξεις για τη λειτουργία του κοινοβουλευτικού θεσμού στη χώρα μας (προσέξτε κυρίως τα άρθρα 51, 61 και 72)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

Bernstein S. & Milza P.,(1987), *Ιστορία της Ευρώπης, από τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία στα ευρωπαϊκά κράτη*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια

Burns, E. M. (1988), *Εισαγωγή στην Ιστορία και τον πολιτισμό της νεότερης Ευρώπης*, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Busley H. (1981), *Geschichtliche Weltkunde, Ausgabe fur Gymnasien in Bayern*, τομ.2, Φραγκφούρτη

Hobsbawm, E. J. (1992), *Η εποχή των επαναστάσεων (1789-1848)*, Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ.

Παπαρηγορίου, Βλ. (2006), *Λαϊκή κυριαρχία και κοινοβουλευτισμός στην Αγγλία*, Αθήνα: Σάκκουλα.

<https://www.parliament.uk/about/how/occasions/stateopening/>

<http://gr.humanrights.com/what-are-human-rights/brief-history/magna-carta.html>

<http://www.ert.gr/eidiseis/uk-elections/afieroma-uk-elections/exelixa-ton-politikon-kommaton-stin-vretania/>

<https://www.parliament.uk/business/lords/> (Επίσημη ιστοσελίδα της Βουλής των Λόρδων)

<https://www.parliament.uk/business/commons/> (Επίσημη ιστοσελίδα της Βουλής των Κοινοτήτων)

<http://www.ert.gr/eidiseis/uk-elections/afieroma-uk-elections/istoriki-diadromi-tou-politikou-systimatos-tis-vretanias-vouli-ton-kinotiton-ke-vouli-ton-london/>

<https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/>

9 . ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Φύλλα εργασίας (που θα δοθούν σε μαθητές και μαθήτριες)

I. Φύλλο εργασίας

1. Να αντιστοιχίσετε τα στοιχεία της α' στήλης με τα δεδομένα της στήλης Β.

A	B
Γουίγκς	Ισόβια μέλη
Βουλή των Κοινοτήτων	Φιλελεύθεροι
Τόρις	Αιρετά μέλη
Βουλή των Λόρδων	Συντηρητικοί

2. Μελετήστε τον παραπάνω πίνακα και συντάξτε ένα κείμενο για την επίδραση της Βιομηχανικής Επανάστασης στην αστικοποίηση της Αγγλίας.

χρονολογία	αριθμός πόλεων	πληθυσμός
1800	2	1.120.000
1250	12	5.250.000
1913	50	16.000.000

Πόλεις στην Αγγλία με πληθυσμό πάνω από 100.000 κατοίκους (1800-1913).

Προέλευση: Ιστορία του Νεότερου και Σύγχρονου κόσμου, Κόκκινος, Γ. κ.ά. [διασκευή]

3. Διαβάστε στην ιστοσελίδα

<http://photodentro.edu.gr/ugc/retrieve/1211/greatrevolutions.pdf> για τις τρεις μεγάλες επαναστάσεις (Ένδοξη, Γαλλική και Αμερικάνικη) και δημιουργήστε έναν εννοιολογικό χάρτη με τους σκοπούς και τις κατακτήσεις της καθεμιάς.

4. Να βάλετε σε χρονολογική σειρά τα παρακάτω γεγονότα:

Ένδοξη επανάσταση

Εκκλήση για Δικαίωμα

Magna Carta

Διακήρυξη των Δικαιωμάτων

Συνωμοσία της Πυριτίδας

Άσκηση ανάπτυξης - εμβάθυνσης:

1. Διαβάστε την πηγή και συζητήστε μέσα στην τάξη που έγκειται η ιδιαιτερότητα της λειτουργίας του βρετανικού πολιτικού συστήματος.

Συσχετίστε τη λειτουργία αυτή με το μεταρρυθμιστικό κίνημα των προηγούμενων αιώνων.

Λαϊκή κυριαρχία και Κοινοβουλευτισμός στην Αγγλία.

Η Αγγλία, που είναι δημιουργός στην αρχή της Μεγάλης Βρετανίας, ύστερα του Ηνωμένου Βασιλείου και εν τέλει της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, προσδιόρισε όσο ουδέν άλλο έθνος την εξέλιξη – θετικά ή αρνητικά – της ανθρωπότητας τα τελευταία 500 χρόνια. Είναι η μητέρα του κοινοβουλευτισμού – η mater parlamentorum. Είναι η κοιτίδα των πολιτικών κομμάτων. Από τη μακρά κοινοβουλευτική και κομματική ιστορία της αντλούμε διδάγματα για την εφαρμογή του κοινοβουλευτικού συστήματος και την κατανόηση του πολιτικού κόμματος. Σ' αυτή γεννήθηκαν θεμελιώδεις συνταγματικοί θεσμοί και ρυθμίσεις παγκόσμιας εφαρμογής, όπως είναι: η πρώτη έννοια Συντάγματος (Lex Terrae), το οποίο, ως εθιμικό «Law of the Land», αναβλύζει αμέσως από την κοινωνία και δεν παραχωρείται «άνωθεν», τα πρώτα δείγματα γραπτής συνταγματικής κατοχυρώσεως δικαιωμάτων του ανθρώπου, το αντιπροσωπευτικό σύστημα, το σύστημα των δύο νομοθετικών σωμάτων, ο θεσμός της κυβερνήσεως και του υπουργικού συμβουλίου ως συλλογικών οργάνων και κυρίων οργάνων της εκτελεστικής εξουσίας και η σχέση τους με τα νομοθετικά σώματα και τον ανώτατο άρχοντα, ο θεσμός του πρωθυπουργού, ο θεσμός της αντιπολιτεύσεως και της σκιώδους «κυβερνήσεως», η ποινική ευθύνη των υπουργών, κ.ά.

Παρά ταύτα, η ίδια η Αγγλία αποτελεί σήμερα στην ευρωπαϊκή ήπειρο την μεγαλύτερη εθνοτική (nation) και χωρική (land) οντότητα, που δεν απολαμβάνει καθεστώς αυτονομίας, έστω περιορισμένης.

Ούτε η Αγγλία, ούτε η Μεγάλη Βρετανία, ούτε το Ηνωμένο Βασίλειο γνώρισαν ποτέ αυτό που στις άλλες χώρες μπορεί να θεωρηθεί «ιδρυτική στιγμή», επ' ευκαιρία της οποίας καταρτίζεται και αρχίζει να εφαρμόζεται συνταγματικός σχεδιασμός. Ουδείς μεγάλος συνταγματικός θεσμός τους αποτελεί καρπό σχεδιασμού. Όλοι όμως έχουν ιστορικό βάθος και γεννήθηκαν ύστερα από συμφωνία. Ιδρύθηκαν πρακτικά – για να αντιμετωπίσουν συγκεκριμένη ανάγκη ή κρίση, για να αποφευχθούν οι ρήξεις. Ρίζωσαν κι εξελίχθηκαν στην πορεία.

Στην Αγγλία δεν ευδοκίμησε η αρχή του ενός και η απόλυτη εξουσία, που κυριάρχησαν επί μακρό στην ηπειρωτική Ευρώπη. Παράλληλα με το Στέμμα, ανέκαθεν λειτουργεί ένα συλλογικό όργανο αποτελούμενο από πολιτικούς, που απαρτίζουν «μηχανισμό», ο οποίος προτείνει, καταρτίζει και εφαρμόζει πολιτική. Η λειτουργία του συλλογικού οργάνου προσδίδει μετριοπάθεια στο σύστημα εξουσίας. Μέσα στο συλλογικό όργανο δραστηριοποιείται μια ομάδα πολιτικών, που αποτελεί την αντιπολίτευση και επιδιώκει όχι την κατάργηση του μηχανισμού, αλλά τον έλεγχό του. Ο αδιάκοπος αγώνας των δύο ομάδων για τον έλεγχο του μηχανισμού αποτελεί την κινητήρια δύναμη της συνταγματικής εξέλιξης. Η συνέχεια (continuity) χαρακτηρίζει τη συνταγματική εξέλιξή της. Η βρετανική κοινωνία αποφεύγει ανέκαθεν τις βαθιές ιδεολογικές οξύτητες και διχασμούς της ηπειρωτικής Ευρώπης. Ιδεολογικά ρεύματα, με ευρύτατη διάδοση στη νεώτερη εποχή, όπως ο μαρξισμός και, πριν από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ο φασισμός, δεν γνωρίζουν στην Αγγλία μεγάλη διάδοση. Τα κύρια πολιτικά κόμματα, που δραστηριοποιούνται σε εθνική κλίμακα, είναι κόμματα προγραμμάτων μάλλον παρά ιδεολογικά. Κατά βάθος, στα μεγάλα θέματα η πολιτική τους μάλλον συμπίπτει. Όταν αναλαμβάνουν τη διακυβέρνηση, κατά κανόνα εφαρμόζουν πολιτική που προσεγγίζει μ' εκείνη που προτείνουν τα κόμματα της

αντιπολιτεύσεως. Λ.χ. το Συντηρητικό Κόμμα, όταν κυβερνά από το 1951 έως το 1955, κινείται στο πλαίσιο των εθνικοποιήσεων που από το 1946 είχε εφαρμόσει το Εργατικό Κόμμα. Το τελευταίο, όταν επανέρχεται το 1964 στην εξουσία, ελάχιστα διαφοροποιείται από την πολιτική του Συντηρητικού της περιόδου 1959 έως 1964 κ.ο.κ.

Παπαγρηγορίου, Βλ. (2006) *Λαϊκή κυριαρχία και κοινοβουλευτισμός στην Αγγλία*, Αθήνα: Σάκκουλα.

Σύνθεση πολυμεσικής-ψηφιακής παρουσίασης:

1.Να δημιουργήσετε μια πολυμεσική-ψηφιακή παρουσίαση με οπτικό υλικό σχετικό με τους σταθμούς στην Ιστορία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Σταθμοί στην Ιστορία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Η Magna Charta ή «Μείζων Χάρτης» (1215) ήταν σημαντική πρώιμη επιρροή στην ευρεία ιστορική διαδικασία που οδήγησε στον κανόνα του συνταγματικού δικαίου στον σημερινό αγγλόφωνο κόσμο. Θεωρείται από τα πλέον σημαντικά νομικά έγγραφα στην εξέλιξη της σύγχρονης δημοκρατίας και αποτέλεσε ένα σημείο καμπής στην μάχη για την θεμελίωση της ελευθερίας.

Το επόμενο καταγεγραμμένο ορόσημο στην επέκταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ήταν η Αναφορά Δικαίου (Petition of Right, 1628), που δημιουργήθηκε από το Αγγλικό Κοινοβούλιο. Λίγα χρόνια αργότερα ο βασιλιάς Γουλιέλμος Γ΄ ψήφισε στις 16 Φεβρουαρίου 1689 το Bill of Rights (Διακήρυξη Δικαιωμάτων) που ουσιαστικά κατοχύρωσε το Κοινοβούλιο από τις υπερβάσεις και αυθαιρεσίες του βασιλιά και οδήγησε την Αγγλία στην εποχή της συνταγματικής βασιλείας που ισχύει μέχρι και σήμερα

Δικαιώματα του Ανθρώπου Εθνικό Σχέδιο Δράσης, Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο,, Μάρτιος 2014, σ.19

Ασκήσεις για το σπίτι

1. Καταγράψτε με βάση τις γραπτές πηγές τα πιθανά προβλήματα που προέκυψαν από την αστικοποίηση της βρετανικής κοινωνίας.

Η κοινωνία της Αγγλίας την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης.

Με πόλεις τόσο πυκνοκατοικημένες η μόνιμη απειλή της υγείας των κατοίκων τους ήταν αναπόφευκτη. Η αστική τάξη μετακινήθηκε όσο μπορούσε μακρύτερα από αρρώστιες και την καπνιά των εργοστασίων, αφήνοντας τα φτωχότερα μέλη της κοινωνίας αβοήθητη λεία στις αρρώστιες που θέριζαν τις εργατικές συνοικίες: η χολέρα, ο τύφος, η φυματίωση, συνιστούσαν φυσικές μάστιγες σε συνοικίες χωρίς επαρκή αποχέτευση και τρεχούμενο νερό, πάνω από τις οποίες ο καπνός των εργοστασίων αιωρούνταν μόνιμα.

Burns, E. M. (1988), *Εισαγωγή στην Ιστορία και τον πολιτισμό της νεότερης Ευρώπης*, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, σ. 45.

Ένα από τα καταθλιπτικότερα χαρακτηριστικά της ζωής της εργατικής τάξης εκείνα τα χρόνια, ήταν η αστάθειά της. Οι οικονομικές κρίσεις ήταν συχνές: όποτε συνέβαιναν, οι εργάτες έχαναν τη δουλειά τους για εβδομάδες συνέχεια, χωρίς κανένα σύστημα ασφάλισης κατά της ανεργίας. Ο μισός εργατικός πληθυσμός των βιομηχανικών πόλεων της Αγγλίας ήταν άνεργος στις αρχές της δεκαετίας του 1840.

Burns, E. M. (1988), *Εισαγωγή στην Ιστορία και τον πολιτισμό της νεότερης Ευρώπης*, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, σσ. 47-48.

Αν το πέρασμα από την εργατική στην αστική τάξη ήταν σπάνιο, εξίσου σπάνιο ήταν και το δύσκολο κοινωνικό ταξίδι από την αστική τάξη στον χώρο της έγγειας αριστοκρατίας. [...] Στην Βρετανία, η τέτοιου είδους κινητικότητα ήταν συχνότερη: παιδιά της εύπορης μεγαλοαστικής τάξης γινόταν δεκτά περιστασιακά σε αριστοκρατικά σχολεία και πανεπιστήμια και αν αποφάσιζαν να εγκαταλείψουν τον εμποροβιομηχανικό κόσμο για μια πολιτική σταδιοδρομία, μπορούσαν συχνά να πραγματοποιήσουν αυτή τη μετάβαση.

Burns, E. M. (1988), *Εισαγωγή στην Ιστορία και τον πολιτισμό της νεότερης Ευρώπης*, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, σ. 50.

2. Πώς η βιομηχανική επανάσταση άλλαξε τη ζωή των παιδιών και καθόρισε την παιδική εργασία; Καταγράψτε τα μέτρα κατά της παιδικής εργασίας. Πόσο νομίζετε ότι περιόρισαν το φαινόμενο;

Η παιδική εργασία

Στη μεσαιωνική Ευρώπη, η εργασία των παιδιών μέχρι τον 18ο αιώνα, τη βιομηχανική εποχή, αποτελούσε στοιχείο αναπόσπαστο της αγροτικής κοινωνίας. Ήταν βαθιά ριζωμένη ως αντίληψη η συμμετοχή όλων των μελών στην αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων. Από τη στιγμή που τα παιδιά άρχιζαν να περπατούν, συμμετείχαν στις δουλειές της οικογένειας, π.χ., στην επεξεργασία του βαμβακιού, στον αργαλειό, σε δουλειές στο σπίτι και στο χωράφι, στα ζώα, στις δουλειές του νοικοκυριού. Αν και η εργασία ήταν κουραστική, δεν ήταν μονότονη, τα παιδιά ένιωθαν ασφάλεια κάτω από τη φροντίδα των γονιών τους. Η

μητέρα, ο πατέρας και τα αδέρφια μοιράζονταν μέρος της εργασίας. Ήταν με τέτοιο τρόπο δομημένη η οικογένεια, ώστε ανέθετε εργασίες, λαμβάνοντας υπόψη της τις ικανότητες και την ηλικία των μελών της. Υπήρχε εναλλαγή δραστηριοτήτων και εργασιών. Η ανάπτυξη της βιομηχανίας αρχικά στην Αγγλία, πρώτη φάση της βιομηχανικής επανάστασης, άλλαξε τη ζωή των παιδιών των χαμηλότερων κοινωνικών τάξεων. Η ανάγκη για εργατικό δυναμικό στα εργοστάσια, στα ορυχεία, στην υφαντουργία οδήγησε σε μια ραγδαία εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας μεταξύ των ετών 1780 με 1840. Σύμφωνα με τα δεδομένα της εποχής, η παιδική εργασία μεταφέρθηκε από το σπίτι και την οικογενειακή οικονομία της αγροτικής κοινωνίας στο εργοστάσιο. Στρατιές παιδιών από οικογένειες αγροτών, τεχνιτών και μικρεμπόρων συνέρρεαν από τις αγροτικές περιοχές, στις οποίες κυριαρχούσε μέχρι τότε η οικονομία της αυτοκατανάλωσης, μαζί με τις οικογένειές τους ή μόνα τους, στις βιομηχανικές πόλεις, οι οποίες μετατράπηκαν σε κοιτίδες παραγωγής προϊόντων, σε πολύβουους τόπους, αφού ο θόρυβος των μηχανών των εργοστασίων δεν σταματούσε ποτέ, π.χ., Μάντσεστερ, Μπέρμιγχαμ. Για τη στέγαση των εργατών νοικιάζονταν παλιά σπίτια με το δωμάτιο: σ' ένα δωμάτιο ζούσε ολόκληρη οικογένεια. Στις πόλεις, όπου λειτουργούσαν εργοστάσια, χτίζονταν σειρές πανομοιότυπων κατοικιών, στοιβαγμένες η μία κολλητά στην άλλη, χωρίς πόρτα και παράθυρα αλλά μόνο με πόρτα εισόδου. Οι δρόμοι δεν είχαν οδόστρωμα, δεν υπήρχαν υπόνομοι, οι ακαθαρσίες βρίσκονταν παντού. Σ' αυτές τις νέες πόλεις μόνο δύο τάξεις υπήρχαν: οι εργοστασιάρχες και οι εργάτες. Οι εργάτες δεν είχαν τίποτα άλλο για να ζήσουν παρά μόνο την εργασία τους

Πηγή:http://foundation.parliament.gr/VoulhFoundation/VoulhFoundationPortal/images/site_content/voulhFoundation/file/Ekpaideytika%20New/child_labour/0_3child_labour.pdf

Παρ' όλες, ωστόσο, τις αντιδράσεις των ευρωπαϊών βιομηχάνων, σταδιακά όλες οι βιομηχανικές χώρες τον 19ο αιώνα (Γερμανία, Αυστρία, Γαλλία) υποχρεώθηκαν να πάρουν μέτρα για την παιδική εργασία. Οι πρώτοι νόμοι περί εργοστασίων (Factory Acts), που ψηφίστηκαν το 1802 από το Βρετανικό Κοινοβούλιο, αναφέρονται σε μέτρα για τις συνθήκες υγιεινής και ηθικής των εργαζομένων. Αποφασίστηκε οι ώρες εργασίας να μην υπερβαίνουν τις δώδεκα, από τις έξι το πρωί μέχρι τις εννέα το βράδυ. Επίσης, έπρεπε οι μαθητευόμενοι να μαθαίνουν ανάγνωση, γραφή και αριθμητική. Τα αγόρια και τα κορίτσια έπρεπε να κοιμούνται χώρια. Οι επόμενοι νόμοι περί εργοστασίων (1833) ήταν περισσότερο αυστηροί ως προς τις ώρες και τις συνθήκες εργασίας των παιδιών. Περιορίζαν τις ώρες εργασίας στην κλωστοϋφαντουργία και αργότερα σε όλες τις βιομηχανίες σε δέκα ώρες την ημέρα. Σταδιακά, πάρθηκαν μέτρα που απαγόρευαν την εργασία στα παιδιά κάτω των δέκα χρόνων, τη νυχτερινή εργασία, την εργασία το Σαββατοκύριακο, και ορίστηκε υποχρεωτικός χρόνος για εκπαίδευση.

Πηγή:http://foundation.parliament.gr/VoulhFoundation/VoulhFoundationPortal/images/site_content/voulhFoundation/file/Ekpaideytika%20New/child_labour/0_3child_labour.pdf

3. Με βάση την παραπάνω φράση του Λοκ από το βιβλίο του *Δεύτερη Πραγματεία περί Κυβερνήσεως*, συζητήστε τη συμβολή του στην ανάπτυξη των κοινοβουλευτικών θεσμών στην Αγγλία.

Δεύτερη Πραγματεία περί Κυβερνήσεως.

Το έργο του Τζων Λοκ Δεύτερη Πραγματεία περί Κυβερνήσεως αποτελεί όχι μόνο τη βασική έκθεση της πολιτικής θεωρίας του Άγγλου φιλοσόφου, αλλά και ένα από τα κλασικά κείμενα της ευρωπαϊκής πολιτικής παράδοσης. Εδώ θεμελιώνεται η πολιτική ιδεολογία που έγινε γνωστή με το όνομα φιλελευθερισμός και η οποία εδώ και αιώνες επιδρά αποφασιστικά στη διαμόρφωση των δυτικών κοινωνιών. Ο Λοκ παρουσιάζει την πολιτική του θεωρία με τη μορφή μιας ανάλυσης της γένεσης της κοινωνίας, της υφής των πολιτευμάτων και της σχέσης των εξουσιών μεταξύ τους· η ανάλυση αυτή εντάσσεται, με τη σειρά της, στο ευρύτερο πλαίσιο μιας θεωρίας για το φυσικό δίκαιο και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Πληροφοριακό υλικό: Ο John Locke γεννήθηκε το 1632 στο Wrington του Somerset και πέθανε το 1704 στο Oates του Essex. Ασχολήθηκε με την φιλοσοφία, την θεολογία, την χημεία και την ιατρική. Το 1684 κατέφυγε ως πολιτικός εξόριστος στην Ολλανδία, απ' όπου επέστρεψε μετά την Ένδοξη Επανάσταση του 1688 και ανέλαβε διάφορα δημόσια αξιώματα, από τα οποία παραιτήθηκε οριστικά για λόγους υγείας το 1700.

«Όσοι υποτάχθηκαν με βία στον ζυγό μιας κυβερνήσεως καταναγκασμού έχουν πάντα το δικαίωμα να αποτινάξουν τον ζυγό.»

Μπουρδουκούτας,Β.(2010), «Ύμνος στη συμβολαιακή προέλευση της πολιτικής», Διαθέσιμο στο: <http://www.kathimerini.gr/412323/article/politismos/arxeio-politismoy/ymnos-sth-symvolaiakh-proeleysh-ths-politikhs> [Πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2020]

- **Απόψεις για την Magna Carta**

Αν και η διάρκειά του ήταν μικρή - λίγο αργότερα ακυρώθηκε από τον πάπα- τα ιδανικά της ελευθερίας που συνδέονται με αυτόν το χάρτη που τυπώθηκε για πρώτη φορά το 1508, ήταν τόσο σημαντικά που διαδόθηκαν αργότερα σε ολόκληρο τον αγγλόφωνο κόσμο. Θεωρείται παγκόσμια κληρονομιά και ένα σημείο καμπής στην μάχη για τη θεμελίωση της ελευθερίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που ενέπνευσε πολλούς ανθρώπους, από τους ιδρυτές των Ηνωμένων Πολιτειών και τον ηγέτη της ινδικής ανεξαρτησίας Μαχάτμα Γκάντι, μέχρι τον Νέλσον Μαντέλα στη Νότια Αφρική και αποτέλεσε τη βάση για τη σύνταξη της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Ηνωμένων Εθνών του 1948 . Μέχρι και σήμερα, 3 από τα 63 άρθρα της παραμένουν σε ισχύ στο Βρετανικό δίκαιο (*το πρώτο άρθρο για την ελευθερία της Εκκλησίας, το άρθρο για τις ελευθερίες της πόλεως του Λονδίνου και το άρθρο για την τήρηση των κανόνων του Δικαίου στη μεταχείριση των υποδίκων*) και συνεχίζει να αποτελεί τον θεμέλιο λίθο των ελεύθερων κοινωνιών και ορόσημο στις συνεχείς προσπάθειες της περαιτέρω κατοχύρωσης και θεμελίωσης δικαιωμάτων και ελευθεριών.

Ωστόσο, η μελέτη και ανάλυση του Χάρτη των Ελευθεριών έχει απασχολήσει και ερευνητές που υιοθετούν μια πιο σκεπτικιστική προσέγγιση σχετικά με το ρόλο και το νόημα του αρχικού κειμένου. Η δημιουργία του αποσκοπούσε στην γρήγορη επίλυση κάποιων δυσεπίλυτων προβλημάτων της εποχής. Ο βασιλιάς ήταν σε απόγνωση και μέσα σε έξι μήνες έπεισε τον πάπα να την ακυρώσει, υποστηρίζει ο Dr George Garnett, λέκτορας Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης ο οποίος θεωρεί πως υπάρχει μια υπερεκτίμηση του ρόλου του εγγράφου την εποχή που δημιουργήθηκε. Το αντιμετωπίζει περισσότερο ως μια γρήγορη και αναγκαία ειρηνευτική συμφωνία προκειμένου να δοθεί τέλος στις αναταραχές. Ήταν ο πρώτος θάνατος του Βασιλιά Ιωάννη και η ανάληψη εξουσίας από ένα συμβούλιο βαρόνων που τροποποίησε και επανέφερε τη Magna Carta σε ισχύ.

Ο συγγραφέας Mark Juddery υπογραμμίζει πως η σημασία που δόθηκε αργότερα στο κείμενο δεν αντικατόπτριζε την τότε πραγματικότητα μιας και η πλειοψηφία των άρθρων αφορούσε κυρίως τους ευγενείς, γαιοκτήμονες και βαρόνους παραχωρώντας μόνο σε αυτούς δικαιώματα και ελευθερίες. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τον Dr Claire Breay ειδικό στην ανάλυση Μεσαιωνικών χειρόγραφων, σε ένα από τα πιο διάσημα άρθρα που χαρακτηρίζεται ως απαρχή της θεμελίωσης της ελευθερίας: «κανένας ελεύθερος άνθρωπος δεν θα συλληφθεί ή θα φυλακιστεί, δεν θα του αφαιρεθούν τα δικαιώματα ή η περιουσία του, ούτε θα τεθεί εκτός νόμου, θα εξοριστεί ή θα στερηθεί με οποιοδήποτε τρόπο τη θέση του, ούτε θα ενεργήσουμε βιαιώς εναντίον του, ούτε θα στείλουμε άλλους να το κάνουν, παρά μόνο με βάση τη νόμιμη κρίση των ισοτίμων του ή με βάση το νόμο της χώρας» η χρήση του όρου 'ελεύθερος άνθρωπος' είναι ενδιαφέρουσα μιας και εξ ορισμού αποκλείει ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού, τους χωρικούς, η ελευθερία των οποίων δεν ήταν δεδομένη.

Σύμφωνα με τον Dr George Garnett, "είναι η ερμηνεία που δόθηκε στον Χάρτη με το πέρασμα των αιώνων που αποτελεί φάρο για τη δημοκρατία και το δίκαιο και όχι ο αρχικός του ρόλος. Αποτέλεσε σίγουρα ένα πολύ σημαντικό εργαλείο για τον έλεγχο και τον περιορισμό του βασιλιά την περίοδο που γράφτηκε, αλλά είναι το πώς έχει χρησιμοποιηθεί και ερμηνευτεί στη συνέχεια που καθιστά το έγγραφο αυτό τόσο σημαντικό στην ιστορία της ελεύθερης κοινωνίας και την εξέλιξη του κράτους δικαίου". Ο ιστορικός Simon Schama γράφει πως "η Magna Carta δεν αποτελεί το πιστοποιητικό γέννησης της ελευθερίας, αλλά το πιστοποιητικό θανάτου του δεσποτισμού", υπογραμμίζοντας, πως για την εποχή του, η προσπάθεια ελέγχου της εξουσίας ήταν σημαντική και μάλλον πρωτόγνωρη.

Αξίζει όμως να σημειωθεί, πως ακόμα και αν ο αρχικός της ρόλος δεν ήταν αυτός που σήμερα της αποδίδεται, η Magna Carta δεν τελείωσε το 1215. Αντίθετα, αποτέλεσε έναυσμα για τον περαιτέρω εκδημοκρατισμό της κοινωνίας που με το πέρασμα των αιώνων απέκτησε την απαραίτητη ωριμότητα που απαιτείται για την καθιέρωση δικαιωμάτων και ελευθεριών.

Αναστασιάδου, Ε., (2015), «Magna Carta: Τι πραγματικά άλλαξε στον κόσμο ο πρώτος Χάρτης Ελευθεριών», Διαθέσιμο στο: <http://tvxs.gr/news/taksidia-sto-xrono/magna-carta-ti-pragmatika-allakse-ston-kosmo-o-protos-xartis-eleytherion> [Πρόσβαση 19 Νοεμβρίου 2020]

Να καταγράψετε τις απόψεις που έχουν διατυπωθεί για τη σημασία της Magna Carta, όπως παραδίδονται στην πηγή.

- **Ροβινσών Κρούσος**

Το αγγλικό έθνος, κατά κανένα τρόπο δεν φοβόταν την επιχειρηματική δραστηριότητα. Εκτιμούσε τους λογικούς, τους πρακτικούς και τους επιτυχημένους οικονομικά. Ο Ροβινσών Κρούσος, εκείνος ο μοναχικός επιχειρηματίας ενός έρημου νησιού, ήταν ένα από τα πρότυπά τους. Στο ομώνυμο μυθιστόρημα (1719) του Δανιήλ Ντεφόου (Daniel Defoe), ο ήρωας χρησιμοποιεί το μυαλό του για να υποτάξει τη φύση και να γίνει κύριος μιας ευημερούσας οικονομίας. Ο θρίαμβος του δεν είχε επισκιαστεί από το γεγονός ότι ήταν ένας επίγειος θρίαμβος: μάλλον το αντίθετο.

Burns, E. M. (1988), Εισαγωγή στην Ιστορία και τον πολιτισμό της νεότερης Ευρώπης, τ. Β', Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, σ. 14

Πώς ερμηνεύει ο συγγραφέας την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στην Αγγλία; Βρείτε περισσότερες πληροφορίες για το λογοτεχνικό παράδειγμα που αναφέρει.

- **Αγγλία, περίοδος βιομηχανικής επανάστασης – Νόμος για τους φτωχούς.**

Με το Νόμο για τους φτωχούς του 1834 που τον εμπνεύστηκε ο Edwin Chadwick, πρώην γραμματέας του Jeremy Bentham, ιδρυτή του Ωφελιμισμού, ένας άπορος δεν μπορούσε να ζήσει αν δεν έμπαινε σε φτωχοκομείο. Για να αποθαρρύνουν τους ηθικά αδύναμους, να υποκύψουν στον πειρασμό της εύκολης ζωής, ο Chadwick και η παρέα του, επεξεργάστηκαν «μια πειθαρχία τόσο αυστηρή και αποκρουστική ώστε να γίνει ο τρόμος των φτωχών».

Για παράδειγμα: την ώρα του φαγητού δεν επιτρέπεται να μιλάνε, κατάσχονται όλα τα προσωπικά αντικείμενα, χωρίζονται οι γυναίκες από τους άντρες και οι σύζυγοι από τις γυναίκες τους... Ο Νόμος για τους φτωχούς, κατά τους σύγχρονους, «έγινε περισσότερο για να πικράνει τον εργαζόμενο πληθυσμό, παρά για να τον ανακουφίσει». ...

Στο σχολείο του Μάντσεστερ, όπου φοιτούσαν τα παιδιά των φτωχών και όπου διδάσκονταν το σύστημα Λάνκαστερ (Σημ. D.C.: Ο Joseph Lancaster έλεγε ότι εφεύρε το νέο μηχανικό εκπαιδευτικό σύστημα με τη βοήθεια της Θείας Πρόνοιας) χίλια παιδιά ήταν στοιβαγμένα σε μια μεγάλη σχολική αίθουσα και ελέγχονταν από ένα είδος στρατιωτικής διοίκησης. Η πειθαρχία επιβλήθηκε και στο σχολείο και στο εργοστάσιο με την ίδια ωμή μέθοδο. Μια από τις χειρότερες πλευρές, στα πρώτα εργοστάσια, ήταν οι ώρες και οι συνθήκες δουλειάς για τα μικρά παιδιά. Αποδείχτηκε ότι μερικές από τις στυγνές τιμωρίες που προστέθηκαν στους φριχτούς όρους της δουλειάς, τις αντέγραψαν από τον Λάνκαστερ: Ο Λάνκαστερ επεξεργάστηκε έναν τέλειο κώδικα σχετικά με τις αμοιβές και τις τιμωρίες. Ανάμεσα στις τιμωρίες ήταν και «το κούτσουρο», ένα κομμάτι ξύλο 4-5 κιλά βάρους, που εφαρμόζονταν στο λαιμό του ή της ενόχου. Με την παραμικρή κίνηση του λαιμού, το ξύλο λειτουργούσε σαν

μέγγενη.

Ο Needham, ένας ιδιοκτήτης υφαντουργείου στο Derbyshire, αντέγραψε αυτή την προοδευτική ιδέα. Τα πιο σοβαρά παραπτώματα τα τιμωρούσαν με τις μεθόδους του Λάνκαστερ. Μια άλλη τιμωρία ήταν «το κλουβί», ένας σάκκος ή ένα καλάθι όπου τοποθετούσαν τον φταίχτη και τον κρεμούσαν από την οροφή. Κι αυτή την ιδέα την δανείστηκε ο Needham, αν και τα παιδιά που εργάζονταν στη δική του φάμπρικα, τα κρεμούσαν από τις μασχάλες, πάνω από τα μηχανήματα. Αυτό δεν θα ξαφνιάσει κανένα γνώστη του συστήματος που επικρατούσε στα εργοστάσια εκείνης της εποχής.

Λίγοι ωστόσο θα γνωρίζουν ότι τα ίδια απάνθρωπα συστήματα εφαρμόζονταν και στα σχολεία. Η τιμωρία με «το κούτσουρο» είχε τη θέση της και στα σχολεία. «Αυτό που έκανε εντύπωση στους κυβερνώντες ήταν η τάξη που επικρατούσε»...

Αποσπάσματα από τον Επίλογο του David Craig στο βιβλίο του Καρόλου Ντίκενς, Τα δύσκολα χρόνια, (1987) Αθήνα: Σ.Ι. Ζαχαρόπουλος & Σια Ο.Ε.

Πώς σκιαγραφείται η ζωή των παιδιών-εργατών κατά την περίοδο της Βιομηχανικής Επανάστασης στα παραπάνω κείμενα;

Η επίδραση της Βιομηχανικής Επανάστασης στην κοινωνική και πολιτική οργάνωση της Βρετανίας (ανάπτυξη της αστικής τάξης, αστικοποίηση)
--

Κείμενα για τη Βιομηχανική Επανάσταση

B6. Η κοινωνική και πολιτική οργάνωση της Βρετανίας κατά το 19^ο αιώνα.

Ο Ρόμπερτ Όουεν (1771-1858), ήταν βρετανός κοινωνικός μεταρρυθμιστής και ουτοπικός ρεαλιστής (1771-1858), Στο πιο σημαντικό βιβλίο του με τίτλο «Μια νέα θεώρηση της κοινωνίας», υποστηρίζεται ότι ο χαρακτήρας των ανθρώπων διαπλάθεται από τις κοινωνικές συνθήκες και ότι έπρεπε να δημιουργηθούν, μέσω της εκπαίδευσης και της υπέρβασης όλων των προκαταλήψεων, εκείνες οι συνθήκες που στηρίζουν τη διαμόρφωση του χαρακτήρα των πολιτών. Το 1815, δίνοντας ένα στίγμα για τις πρωτόγνωρες αλλαγές της εποχής του, γράφει:

«Στο δικό μου εργοστάσιο, που βρίσκεται στο Νιου Λάναρκ, η μηχανική ενέργεια και οι εργασίες που εποπτεύονται από σχεδόν 2000 νέους και ενήλικους [...] τώρα εκτελούν έργο που πριν εξήντα χρόνια περίπου θα απαιτούσε όλο το δυναμικό της Σκοτσέζων εργατών»

Hartwell, R.M. (1965), «Economic Change in England and Europe 1780-1830», In Cambridge New Modern History, Cambridge: Cambridge University Press, IX, p. 42, απόδοση στη νεοελληνική: Γιώργος Θώδης.

Πώς περιγράφει την εποχή του ο Όουεν; Με ποιον όρο χαρακτηρίζεται αυτός ο μετασχηματισμός και οι αλλαγές της εποχής του;

- **Εφευρέσεις**

«Η Βιομηχανική Επανάσταση ξεκίνησε γύρω στα 1760 και διήρκεσε περί τα εκατό χρόνια [...] Κατά τα χρόνια αυτά η οικονομία σταματά να είναι αγροτική και γίνεται βιομηχανική, με σημαντικές εφευρέσεις όπως η «Κλώστρια Τζένη» (Spinning Jenny) και το 1779 το «Κλωστικό Μουλάρι» (Spinning Mule) που έδωσαν ώθηση στην εκβιομηχανισμένη παραγωγή και κατόρθωσαν να πολλαπλασιάσουν την παραγωγή και να βοηθήσουν την βαμβακοβιομηχανία να αναπτυχθεί. Λίγο αργότερα σημαντικότερο ρόλο έπαιξε και η τιθάσευση και βιομηχανική χρήση τού ατμού για κίνηση εργοστασίων, σιδηροδρόμων και πλοίων. Το σιδηροδρομικό δίκτυο, αν και δε φημιζόταν για την ταχύτητά του κάλυπτε μεγάλο

μέρος στην ξηρά και αποτελούσε το συμπλήρωμα της διεθνούς ναυτιλίας. Ο σιδηρόδρομος ήταν το μέσο μεταφοράς των εξαγόμενων αγαθών μέχρι να φορτωθούν στα πλοία και να φτάσουν στον προορισμό τους.»

Σκαρλατίδου, Ε. & Δικαίος, Κ. (2018), *Κοινωνικά προβλήματα, κοινωνική πολιτική και λογοτεχνία (Ντίκενς) στην Βρετανία κατά τον 19ο αιώνα*, Κοινωνική Πολιτική, τευχ. 9, σσ. 25-35.

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/eekp/article/viewFile/15984/14357>

Βρείτε πληροφορίες για τις αναφερόμενες στην πηγή εφευρέσεις και δημιουργήστε μερικές διαφάνειες που εξηγούν τη χρήση τους.

- **Η τεχνική πρόοδος στις θαλάσσιες μεταφορές (1819-1860)**

Χρονολογία	Ταξίδι	Χρόνος	Τρόπος κίνησης
1819	Λονδίνο- Νέα Υόρκη	30 ημέρες	Πανιά-ατμός
1838	Λονδίνο- Νέα Υόρκη	17 ημέρες	Ατμός
1840	Λονδίνο- Νέα Υόρκη	14 ημέρες	Έλικες
1860	Λονδίνο- Νέα Υόρκη	9 ημέρες	Σιδερένιο σκάφος

Πηγή: *Ελληνικός Και Ευρωπαϊκός Πολιτισμός, Α΄ Λυκείου, Υπουργείο Παιδείας- ΙΤΥΕ Διόφαντος, σ. 131*

http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/pdf/8547/2510/22-0101-02_Ellinikos-kai-Europaikos-Politismos_A-Lykeiou-Epilogis_Vivlio-Mathiti/

Μελετήστε τον παραπάνω πίνακα και εκτιμήστε το ποσοστό μείωσης του ταξιδιωτικού χρόνου λόγω της τεχνικής εξέλιξης. Συγκρίνετε τα στοιχεία με σημερινά δεδομένα. Πώς συνέβαλε η Βιομηχανική Επανάσταση στην ενοποίηση των ανθρώπων;

- **Βιομηχανική Επανάσταση**

«Στην Αγγλία η διαδικασία συγχώνευσης των αριστοκρατών με τους μεγαλοαστούς, ως αποτέλεσμα της πρώιμης αποφευδοποίησης της γης και της εμπορευματοποίησης της αγροτικής οικονομίας, διαμόρφωσε μια πανίσχυρη και συμπαγή πλουτοκρατική élite. Η αγγλική αριστοκρατία ήδη από τις αρχές του 17ου αιώνα ασχολείται με την παραγωγή μαλλιού, με περιφράξεις και εγγειοβελτιώσεις, καθώς και με υπερπόντιες επιχειρήσεις, ενώ το 18ο αιώνα διακεκριμένοι ευγενείς θα εξελιχθούν σε επιτυχημένους επιχειρηματίες. Τους άγγλους αστούς, επομένως, τουλάχιστον από τις αρχές του 19ου αιώνα, δεν τους απασχολούσε πλέον η κατάργηση των προκαπιταλιστικών δομών, ούτε η δημιουργία εθνικού κράτους και ενός φιλελεύθερου οικονομικού συστήματος της αγοράς. Εξάλλου, το σύστημα της πρωτοτοκίας —σύμφωνα με το οποίο μόνο οι πρωτότοκοι γιοι κληρονομούσαν τον τίτλο ευγένειας— και το γεγονός ότι η χαμηλή ευγένεια (knights) δεν κληροδοτούνταν, συνέβαλαν ακόμη περισσότερο στην προοδευτική συγχώνευση αστών και γόνων των ευγενών (μέσω και των γάμων) σε μια τάξη γαιοκτημόνων χωρίς τίτλους ευγένειας και με πολλαπλές επιχειρηματικές δραστηριότητες, το λεγόμενο gentry.»

Hobsbaum E.(1992), Η εποχή των επαναστάσεων 1789-1848, Αθήνα: ΜΙΕΤ, σ. 52.

Ο Κ. Ράπτης είναι επίκουρος καθηγητής νεώτερης ευρωπαϊκής ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

«Οι επαναστάσεις του 17ου αιώνα δημιούργησαν στην Αγγλία ένα εθνικό κράτος με κυρίαρχο το ρόλο του κοινοβουλίου. Η αυτονομία, η αυτοδιοίκηση και η αποκέντρωση συμβάδισαν με την οργανωτική πολυμορφία της θρησκευτικής ζωής, ενώ οι κεντρικές

κοινωνικοοικονομικές διαδικασίες στην πορεία προς τον εκσυγχρονισμό (πληθυσμιακή έκρηξη, αγροτική και βιομηχανική επανάσταση και αστυφιλία) εμφανίστηκαν πολύ νωρίτερα στην Αγγλία από αλλού.»

Ράπτης Κ., «Αστικές τάξεις και αστικότητα στην Ευρώπη, 1789-1914: Προσανατολισμοί της σύγχρονης ιστοριογραφίας», ΜΝΗΜΩΝ, 20 (1998), σσ. 211-243

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/mnimon/article/view/8369>

Ο Fernand Braudel, (1902-1985) θεωρείται ο σπουδαιότερος γάλλος ιστορικός της μεταπολεμικής περιόδου και εξέχουσα μορφή της σχολής των Annales.

«Όταν οι Άγγλοι αγρότες απελευθερώνονται από τα δεσμά του φεουδαρχισμού, αν και σε αντίθεση με την Γαλλία δεν κατόρθωσαν ποτέ να αποσπάσουν από την αγγλική αριστοκρατία τίτλους ιδιοκτησίας της γης που καλλιεργούσαν, αρχίζουν να λειτουργούν σαν ένα ανεξάρτητο εργατικό δυναμικό, που εμπορεύεται, κατ' ουσία, την προσωπική του εργασία. έχουμε δηλαδή την απαρχή της γαιοκτητικού καπιταλισμού: «Ο ιδιοκτήτης παραχωρεί τη γη του έναντι μισθώματος. Ο καλλιεργητής κάνει τον επιχειρηματία και στο τελευταίο σκαλί είναι ο μισθωτός εργάτης». Αυτή, ακριβώς, η αγροτική επανάσταση του 16ου και 17ου αιώνα, είναι εκείνη που θα οδηγήσει με τη σειρά της στην πρωτοβιομηχανική περίοδο κι επακολούθως στην βιομηχανική επανάσταση του 19ου αιώνα. Το τεράστιο αγροτικό προλεταριάτο που δημιουργείται, κυρίως και πρωτίστως στην Αγγλία, ανάμεσα στον 17^ο και 18^ο αιώνα θα αποτελέσει και την βάση της εργατικής δύναμης των βιοτεχνιών και των βιομηχανιών κατά την μεταστροφή της οικονομίας στην καπιταλιστική βάση και βιομηχανική δομή. Έτσι, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, η αγγλική γεωργία ήταν σε θέση να επιτελέσει μερικές από τις βασικές λειτουργίες της γεωργίας σε μια εποχή εκβιομηχάνισης: αυξημένη παραγωγή, ώστε να εξασφαλίζεται η ασφαλής συντήρηση των μη αγροτικών πληθυσμών. δημιουργία ενός μεγάλου εργατικού δυναμικού, το οποίο θα μπορούσε ανά πάσα στιγμή να χρησιμοποιηθεί στις βιοτεχνικές και βιομηχανικές μονάδες. δημιουργία ενός συστήματος συσσώρευσης καπιταλιστικού κεφαλαίου. Σε αντίθεση, όμως, με τις απέραντες γεωργικές εκτάσεις της κεντρικής κι ανατολικής Ευρώπης, οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις στην Αγγλία, αλλά και οι διαθέσιμοι φυσικοί πόροι, ήταν περιορισμένες. Σε συνδυασμό με τα πρωτόγονα μέσα και τρόπους καλλιέργειας της εποχής που καθιστούσαν περιορισμένο το ύψος της παραγωγής, όπως εκείνο της αγρανάπαυσης, είναι, κυρίως, οι Άγγλοι αγροτοεργάτες, αλλά και καλλιεργητές, εκείνοι που στράφηκαν στην αναζήτηση καινοτομιών και νέων τεχνολογιών, οι οποίες θα αύξαναν την παραγωγή και συνεπώς το κέρδος τους.»

Braudel F.,(1988), Υλικός Πολιτισμός, Οικονομία και Καπιταλισμός (15ος – 18ος αιώνες), μτφ. Φ. Δρακονταειδής, επιμ. Κ. Τσιταράκης, Αθήνα: Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος

Η ιστορικός Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ ήταν η πρώτη γυναίκα πρόεδρος του Τμήματος Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης το 1967 και η πρώτη γυναίκα πρύτανης του Πανεπιστημίου της Σορβόνης το 1976.

«Ειδικά στην Αγγλία, όπου ήδη από την εποχή της Μάγκνα Κάρτα το 1215 έχει δρομολογηθεί μια πολιτική κουλτούρα που προβάλλει τον περιορισμό των αυθαιρεσιών που παρεμποδίζουν, μεταξύ άλλων, τις αστικές κι εμπορικές ελευθερίες και δραστηριότητες, ο Άγγλος αστός – έμπορος, μέσα σ' ένα αναγεννησιακό πολιτικό και πολιτισμικό περιβάλλον, είναι εκείνος που φαίνεται να προσιδιάζει περισσότερο από άλλους στο πρότυπο του κεφαλαιοκράτη: ορθολογικός τρόπος σκέψης, υπολογισμός, επενδύσεις για την μεγιστοποίηση του κέρδους

Έτσι, η εμπορική συντεχνία, κυρίως στην Αγγλία, αποδίδεται σ' έναν συνεχή αγώνα για να καθυποτάξει τις, μάλλον αντιδραστικές, συντεχνίες των τεχνιτών. Απευθύνεται στο σύστημα

της οικιακής βιοτεχνίας, που, όπως είπαμε, ανθούσε κυρίως στην ύπαιθρο και αποσκοπούσε στην παραγωγή διάφορων αγαθών (σεντόνια, πουκάμισα, έπιπλα, χάμουρα, καλάθια κλπ) για ίδια χρήση, αναθέτοντας στους μικροπαραγωγούς αυτούς εργασία με το κομμάτι και λειτουργώντας ως μεταπράτης της οικιακής αυτής παραγωγής της υπαίθρου στον αστικό πληθυσμό. Σταδιακά, αποσυνδέεται, έτσι, η παραγωγή της αγροτικής βιοτεχνίας από την ωφελμιστική πρακτική της και την άμεση σχέση της με τις ανάγκες της οικογένειας και του χωριού και κατευθύνεται προς τον εμπορικό τομέα και τις αστικές αγορές. Κατά τον Hobsbawm, «και μόνο η ανάπτυξη ενός τέτοιου εμπορίου δημιουργούσε αναπόφευκτα υποτυπώδεις συνθήκες για έναν πρώιμο βιομηχανικό καπιταλισμό». Έτσι, σταδιακά, περνάμε από την φάση των αναρίθμητων, διάσπαρτων οικογενειακών εργαστηρίων, σ' εκείνη των εργαστηρίων - βιοτεχνιών που, αν και παραμένουν διάσπαρτα στην ύπαιθρο, συνδέονται μεταξύ τους από την δραστηριότητα των αστών εμπόρων, οι οποίοι αρχίζουν, επιπροσθέτως, να προμηθεύουν σ' αυτά τόσο τα απαραίτητα, αλλά κι εξελιγμένα, εργαλεία, όσο και τις πρώτες ύλες, έτσι που να μεγιστοποιείται η παραγωγή τους και, ως εκ τούτου, το προσδοκώμενο κέρδος. Από κει και πέρα, ο δρόμος προς την συγκεντρωμένη βιομηχανία και τα εξαπλωμένα μηχανικά εργοστάσια της βιομηχανικής εποχής είναι ορθάνοιχτος. Αλλά γιατί η διαδικασία αυτή, της πρώιμης εκβιομηχάνισης, υπήρξε τόσο αποτελεσματική στην Αγγλία, που, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, δεν ήταν κατά την εποχή ένα ιδιαίτερα ανεπτυγμένο κράτος, κι όχι σε άλλες, πιο προηγμένες χώρες, όπως η Γαλλία, ή η Ισπανία;»

Muller G. M., (2000), «Κράτος και πολίτες», στο: Αρβελέρ Ε., Maurice A. (επιμ), Οι Ευρωπαίοι, μτφ Π. Μπουρλάκης, Στ. Κακουργιώτης, Κ. Γεωργοπούλου, Αθήνα: Σαββάλας.

Στα επτακόσια χρόνια που προηγήθηκαν της Βιομηχανικής Επανάστασης δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για τη μεταμόρφωση της Ευρώπης από μία καθυστερημένη αγροτική κοινωνία σε μία ισχυρή και βιομηχανική κοινωνία. Ο Carlo Cipolla, οικονομικός ιστορικός διεθνούς κύρους, διερευνά τις διαδικασίες που οδήγησαν στη μεταμόρφωση αυτή, και κατ' αυτό τον τρόπο διαφωτίζει τον πολύπλοκο χαρακτήρα των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών της παραγόντων. Γεφυρώνοντας το χάσμα μεταξύ της σύγχρονης οικονομικής θεωρίας και της οικονομικής ιστορίας, ο συγγραφέας διαπραγματεύεται τα επίμονα ερωτήματα της οικονομικής ιστορίας της προβιομηχανικής Ευρώπης μέσα από ένα συνεκτικό αναλυτικό πλαίσιο.

«Αλλά εκεί που η Μεγάλη Βρετανία φαίνεται να κάνει την μεγάλη διαφορά, σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, είναι ο κατ' εξοχήν βιομηχανικός τομέας, εκείνος, δηλαδή, της μεταλλουργίας. Αν και η μεταλλουργία ήταν ένας κλάδος ευρέως διαδεδομένος σε ολόκληρη σχεδόν την ευρωπαϊκή ήπειρο, η Αγγλία είναι ο τόπος εκείνος όπου θα παρατηρηθεί μια παραγωγική πρωτοπορία, τόσο στο θέμα των καινοτομιών και της τεχνολογίας, όσο και στον τρόπο παραγωγής. Ελλείψει φυσικών πόρων, μια που η μεταλλουργία απαιτούσε τεράστια αποθέματα καυσόξυλου τα οποία η Μεγάλη Βρετανία δεν διέθετε, οι Βρετανοί στράφηκαν από πολύ νωρίς, τόσο στον τομέα της τεχνολογικής προόδου για τον εξευγενισμό των μετάλλων, όσο και στην χρήση ενός φυσικού πόρου που διέθεταν σε αφθονία: του γαιάνθρακα. Έτσι, για πρώτη φορά στην Αγγλία το 1709, θα επιτευχθεί η χρήση του γαιάνθρακα στις υψικαμίνους και στην Αγγλία, επίσης, θα εφευρεθεί ο αντανakλαστικός κλίβανος, το 1780, που θα λύσει το πρόβλημα του εξευγενισμού του σιδήρου. Στην ίδια αυτή χώρα, στα μέσα του επόμενου αιώνα, θα αναπτυχθεί η μέθοδος της παραγωγής του χάλυβα. Η αγγλική αυτή εφευρετικότητα είναι χαρακτηριστική της δυναμικής του αγγλικού λαού και της ακλόνητης επιθυμίας του να βρίσκει συνεχώς νέους τρόπους για να αυξάνει την αποτελεσματικότητα της βιομηχανικής του παραγωγής και, συνακολούθως, τα εμπορικά του κέρδη. Πέρα από τις καινοτομίες που εφηύραν στον τομέα της μεταλλουργίας, οι Άγγλοι είχαν ήδη επινοήσει επαναστατικές τεχνικές και τεχνολογικές καινοτομίες στον τομέα της

παραγωγής βαμβακερών και λινών υφασμάτων, αλλά και αργότερα, όταν η βιομηχανία θα στραφεί προς την ενέργεια του ατμού, και πάλι θα πρωτοπορήσουν με την ατμομηχανή του Βατ (1770) που θα έχει σημαντικές επιπτώσεις, όχι μόνον στον τομέα της βιομηχανίας, αλλά και σ' εκείνους των σιδηροδρόμων και της ναυσιπλοΐας.»

Cipola C. M.(1988), *Η Ευρώπη πριν από τη Βιομηχανική Επανάσταση, Κοινωνία και οικονομία 1000 – 1700 μ.Χ.*, μτφ. Π. Σταμούλης, επιμ. Β. Παναγιωτόπουλος, Αθήνα: Θεμέλιο.

«Οι περιφράξεις στην Αγγλία»

Η ανάγκη διατροφής ενός αυξανόμενου πληθυσμού επιβάλλει την αύξηση της παραγωγής. [...] Το βρετανικό προβάδισμα συνδέεται αναμφίβολα με την έγκαιρη εκδήλωση της κίνησης των περιφράξεων (enclosures). [...] Τούτη καταλήγει στην καταστροφή του κοινοτικού πλαισίου αξιοποίησης των αγροτικών γαιών (διανομή των κοινοτικών δασών και λιβαδιών) και το τέλος της από κοινού εκμετάλλευσης των καλλιεργούμενων εκτάσεων. Η περιφράξη των αγροτεμαχίων, που καθορίζει σαφώς τα όρια της ιδιοκτησίας, ενθαρρύνει τους ιδιοκτήτες να βελτιώνουν τις γαίες τους με τον εμπλουτισμό του εδάφους, τις αποστραγγίσεις, τον πειραματισμό με νέες καλλιέργειες και τη χρησιμοποίηση νεότερων τεχνικών.

Bernstein S. & Milza P.,(1987), *Ιστορία της Ευρώπης, από τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία στα ευρωπαϊκά κράτη, 5ος - 18ος αι.*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, σσ. 439-440.

Να μελετήσετε τις παραπάνω πηγές και να διαμορφώσετε έναν εννοιολογικό χάρτη που θα καταγράφονται οι πολιτικοί, οικονομικοί, κοινωνικοί και τεχνολογικοί παράγοντες που συνέδραμαν στη βιομηχανική επανάσταση.

- **Κορυφαίος ιστορικός της εποχής μας ο βρετανός ιστορικός, διανοούμενος και συγγραφέας Eric Hobsbawm (1917-2002) έχει αφιερώσει μεγάλο μέρος του έργου του στη μελέτη της ιδέας και της πρακτικής των επαναστάσεων ως μέσο για κοινωνικές αλλαγές. Το βιβλίο *Η εποχή των επαναστάσεων (1789-1848)* αναλύει και ερμηνεύει τις αλλαγές που προκάλεσαν η πολιτική Γαλλική Επανάσταση και η αγγλική Βιομηχανική Επανάσταση: τα "παλαιά καθεστώτα" καταρρέουν μπροστά στη δύναμη των νέων καπιταλιστικών χωρών. «Στον αγώνα δρόμου για την πρωτοπορία της Βιομηχανικής Επανάστασης στον 18ο αιώνα, όνο ένας από τους δρομείς ξεκίνησε πράγματι Φαίνεται όμως καθαρά ότι, ακόμη και πριν από την επανάσταση, η Βρετανία προπορευόταν σημαντικά της κατεξοχόν ανταγωνίστριας της Γαλλίας στην κατά κεφαλήν παραγωγή και στο εμπόριο, παρόλο που ακόμη μπορούσε να παραβληθεί ε αυτήν ως προς το σύνολο της παραγωγής και των εμπορικών συναλλαγών.» **Hobsbawm, E. J. (1992), *Η εποχή των επαναστάσεων (1789-1848)*, Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, σ. 49.****

«Αλλά οι κατάλληλες συνθήκες υπήρχαν εμφανώς στη Βρετανία, όπου είχε περάσει περισσότερο από ένας αιώνας από τότε που για πρώτη φορά ένας βασιλιάς είχε επίσημα δικαστεί και εκτελεστεί από το λαό του, και από τότε που το ιδιωτικό κέρδος και η οικονομική ανάπτυξη είχαν θεωρηθεί ως ύψιστοι στόχοι της κυβερνητικής πολιτικής. Στην ουσία είχε ήδη εξευρεθεί η απaráμιλλη επαναστατική βρετανική λύση στο αγροτικό πρόβλημα. Ήδη μια φούχτα γαιοκτήμονες, προσανατολισμένοι προς το εμπόριο, μονοπωλούσαν σχεδόν τη γη την οποία καλλιεργούσαν ενοικιαστές κτηματίες, προσλαμβάνοντας για το σκοπό αυτό ακτήμονες ή μικροκληρούχους. Υπήρχαν ακόμα αρκετά απομεινάρια της παλιάς συλλογικής οικονομίας του χωριού, τα οποία εξάλειψαν τελικά οι νόμοι περί περιφράξεων (Enclosure Acts) στα 1760-1830, καθώς και οι ιδιωτικές συναλλαγές· ωστόσο, δε μπορούμε πια να

μιλάμε για βρετανική "αγροτιά" με τον τρόπο που μιλάει για γαλλική, γερμανική ή ρωσική. Η καλλιέργεια της γης γινόταν ήδη κατά κύριο λόγο για την αγορά· η βιομηχανία είχε από καιρό εξαπλωθεί σε μια ύπαιθρο που δεν ήταν πια φεουδαλική. Η γεωργία ήταν ήδη έτοιμη να επιτελέσει τις τρεις λειτουργίες που ήταν βασικές σε εποχή εκβιομηχάνισης: να αυξήσει την παραγωγή και την παραγωγικότητα ώστε να εξασφαλιστεί η συντήρηση του η γεωργικού πληθυσμού, που αυξανόταν ταχύτατα, να εξασφαλίσει ένα μεγάλο και αυξανόμενο πλήθος ατόμων που θα μπορούσαν να επανδρώσουν τις πόλεις και τις βιομηχανίες και να προσφέρει ένα μηχανισμό συσσώρευσης κεφαλαίου που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στους πιο σύγχρονους τομείς της οικονομίας.»

Hobsbawm, E. J. (1992), Η εποχή των επαναστάσεων (1789-1848), Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, σσ. 51-52

«Η Βρετανία δεν είχε τέτοια πλεονεκτήματα. Διέθετε όμως μια οικονομία αρκετά ισχυρή και μια πολιτεία αρκετά επιθετική ώστε να μπορεί να κατακτά τις αγορές των ανταγωνιστών της. Πράγματι, οι πόλεμοι των ετών 1793-1815, η τελευταία και αποφασιστική φάση της αγγλογαλλικής μοναρχίας ενός αιώνα, στην ουσία εξάλειψαν όλους τους ανταγωνιστές από τον η ευρωπαϊκό κόσμο, εκτός ίσως από τις νεαρές ΗΠΑ. Η Βρετανία άλλωστε διέθετε μια βιομηχανία που προσφερόταν θαυμάσια για πρωτοπόρο βιομηχανική επανάσταση με καπιταλιστικούς όρους, καθώς και μια ευνοϊκή γι' αυτό οικονομική συγκυρία: τη βαμβακοβιομηχανία και την αποικιοκρατική εξάπλωση.»

Hobsbawm, E. J. (1992), Η εποχή των επαναστάσεων (1789-1848), Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ., Αθήνα, σ. 55.

Αφού μελετήσετε τις παραπάνω πηγές να συζητήσετε γιατί η Αγγλία υπήρξε η κοιτίδα της βιομηχανικής επανάστασης. Να κρατήσετε πρακτικά που θα οδηγήσουν στη σύνθεση ενός κειμένου.